

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Biyografiler

Orhan Gazi

YAVUZ BAHADIROGLU

'HAYATI, MEFKURESİ, MÜCADELESİ

YENİ ASYA YAYINLARI

TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Kâzım GÖrkan Cad., No: 6, Cagaloglu, İstanbul Tel: 520 70 72, 528 35 78

YAY 319-920/8

BİYOĞRAFİLER 2

KAPAK GÜRBÜZ AZAK

Copyright © Bu eserin yayın hakkı Yeni Asya Yayınları Anonim Şirketine aittir. Yeni Asya Yayınlarından önceden İzin alınmaksızın başkası tarafından yayınlanamaz, kısmen dahi olsa İktibas edilemez.

Dizgi: Yeni Nesil Gazetesi Baskı: Nesil Matbaacılık İSTANBUL, 1987'

GAYEMİZ VATAN SATHINI BİR MEKTEP YAPMAKTIR

İçindekiler

Önsöz 5

1. "Orhan'ı yerime sayın" B9

2. Bursa'nın fethi B18

3. Osmanlı Beyliğinde İlk devletleşme teşebbüsleri 24

4. İzmit'in fethi 39

5. Rumeli'ye geçiş 55

6. Fetih zincirinin diğer halkaları 67

7. Orhan Gazinin vefatı 77

8. Orhan Gazi zamanında Osmanlı Devleti 82

9. Netice 89

Kaynaklar 94

İndeks 96

Önsöz

insanlık tarihinde varlığını ölümünden sonra da devam ettirebilmiş, hayatıyla ve eserleriyle arkasında "hoş bir sadâ" bırakabilmiş pek çok "büyük insan" vardır. Kimi kahramanlığı, kimi adaleti, kimi ilmî dirayeti, kimi hakka hizmeti, kimi engin tefekkür dünyası ile birer yıldız gibi parlamış olan bu şahsiyetler, insanlığın tekâmülü yolunda birer rehber ve "kilometre taşı" durumundadır.

İşte peygamberler ve onları takib eden maneviyat rehberleri. İnsanların İlâhî ölçüler ve istikamet dairesinde yaşama İhtiyaçları için hayatlarını vakfeden bu rehberler, mukaddes hizmetleriyle onlara doğru yolu göstermişlerdir. Eğer bugün insanlık âleminde hakikî mânâda "insanlığı" temin eden değerler yaşıyorsa, bu, onların hizmetlerinin neticesidir. Ve İnsanlar tarihin karanlık sayfalarını aydınlatan huzur ve saadet devirlerini onlara borçludurlar. Bugün belli bir medeniyet ve bilgi seviyesine sahibiz. Eskilere göre çok daha rahat şartlar içinde yaşıyoruz. Bunu, çoğunun isimleri, unutulmuş ilim kahramanlarının gayretlerine borçluyuz. Çünkü iptidâî âletlerin, ateşin ve tekerleğin bulunmasıyla başlayıp, kompüterlere, atom enerjisinin kullanılmasına ve uzayın "fethine" kadar uzanan teknolojik başarılar, hep hayatını ilme adayan fedakâr ilim adamlarının eseridir.

Dünya sahnesine çıkan her yeni nesil, öncekilerin hazırladığı bilgi ve tecrübe hazinesiyle medeniyet birikimini önünde hazır bulur. Yeni hamlelerini onlara dayanarak yapar. Bu itibarla, insanlık tarihinin büyük hamlelerini ve o hamleleri gerçekleştirenleri yakından tanımasında büyük faydalar vardır. Bu sayede hem bugüne gelişin tarihini daha iyi öğrenecek, hem de o bilgi ferin ışığında geleceğini daha iyi görebilecektir.

Yeni Asya Araştırma Merkezi tarafından hazırlanan "Biyog rafler" serisinin hedefi, bugünün ve yarının nesilleriyle mazi nin kilometre taşları arasında bu haberleşmeyi temin edecel< bir köprü kurmaktır. Bu çalışmanın, Asya ve Rumeli tarlasında Efl&tun'ları, ibni Sina'ları, Blsmarck'ları, Descartes'ları geride bırakacak kabiliyetlerin yetişmesine yardımcı olması en büyük temennimizdir.

YENİ ASYA YAYINLAR

Anlattığı menkıbelerle bize tarihi sevdiren, böylece tarih şuuruna ulaşmamızın temellerini atan sevgili validemizin aziz ruhuna bir Fatihaya vesile olması dileğiyle.

1

"Orhan'ı yerime sayın"

Biz ol nesl-i kerîm i dûde-i Osmâniyâmz kim, Muhammerdir serâpâ mâyemiz hûn-i jehâdetten, Biz ol âlî himem erbâb-i cidd tt içtihadız kim, Cihangirâne bir devlet çıkardık bir aşiretten. **NAMIK KEMAL**

Milâdi 1326 yılı Ramazanının ilk günüydü (1 Ağustos 1326).

Her Ramazan'ın ilk gününde görülen coşkunluktan eser yoktu. Söğüt, havanın sıcaklığına yüreğinin ateşini de eklemiş, yanıyordu.

Avlular sessizdi. Ne çocukların şen şakrak çılgılığı, ne gazilerin coşkun narası, ne çobanların yanık kaval sesi geliyordu. Arada kulübelerden birinin bacasından yanık bir ağıt yükseliyor, dumana karışıp semâya dağılıyordu.

Osman Gazinin evinin etrafında süm sükût bir kalabalık vardı. Hastalandı hastalanalı bu kalabalık bir an olsun dağılmamış, Söğüt ahâlisi şanlı reislerinin hastalanmasına hâlâ akıl erdiremediğinden, her an sıhhat haberini beklemek üzere nöbete oturmuştu.

9

Akşamın alaca pençesi günü örterken, kalabalığa dört atlı yaklaştı. Kalabalık saygıyla iki yana açılıp atlılara yol verdi. Aynı anda evin verandasında beliren ihtiyar Akça Koca, bir zaman gelenleri kestirmeye çalıştıktan sonra, dudaklarında sönük ve acılı bir gülümseyiş olduğu halde sekiz basamağı sessizce indi. Atlılardan en öndekinin yoluna yürüdü. Atlı attan indi, Akça Koca'nın elini öptü. Soluklandı. Endişesini tek cümlemin sınırlarına sığdırama-dığından, sesine bütün hüznün ve endişelerini de döküp sordu:

"Koca Gazi, babam nasıl?"

Kalabalık, suali duyunca soluğunu tuttu. Hayırlı bir cevap gelir de kaçırırlar korkusu herkesi sardı. Dikkat kesildiler.

Fakat Akça Koca temkinliydi. Uluorta söylenmesi icab edeni söyler, ancak söylenmemesi icab ediyorsa, ölene kadar susmasını bilirdi.

Şimdi de sustu. Orhan Gaziyi kolundan tutup merdi-] venlere âdeta sürükledi.

Bu hareketi kalabalığı ürkütmüştü. Akıllarının köşesinden dahi geçirmek istemedikleri, Osman Gazinin ölümü ihtimalini, belki ilk defa düşünerek sararmışlardı. Korkudan, belki de Akça Koca'ya duyulan saygıdan dolayı kim-/ se birşey sormuyor, sadece yürekleri buruk bir endişenin kiskacında vuruyordu.

Son ümit merdivenlerin üstünde kaybolmak üzereyken, bu yürek ısıran acıyı daha fazla yüreğinde taşımaya mecal getiremeyenlerden biri kalabalıktan hızla kopup merdivenlere fırladı. Basamakları ikişer ikişer çıkarak Akça Koca ile Orhan Gazinin yolunu kesti. Alıp vermeyi ne zamandır unuttuğu soluğu ağzına sığmıyor, bu yüzden sesi hırıltılı çıkıyordu:

10

"Beyimizi görmek istiyoruz!"

Orhan Gazi sinirlendi. Bu densizlikti. Bey evine destursuz çıkmanın başkaca adı olamazdı— düpedüz densizlik. Terslemeye hazırlanmışken, Akça Koca'nın avucunda bulunan bileğinde bir acı duydu. Koca Gazi, Orhan Beyin terslendiğini hissetmiş, acılı insanların acısını arttırmaktan başka işe yaramayacak cevabını ağzına tıkamak için var gücüyle bileğini

sıkmaya başlamıştı. Gözleri buluştu. Koca Gazinin gözlerindeki ifadeyi okur okumaz öfkesini yuttu. Cevabı ona baraktı.

Genç adam kapının önüne gerilmiş, yol vermiyor; fakat yaptığı hareketten duyduğu utancı da yenemeyip başı önünde duruyordu.

Akça Koca bir zaman delikanlıya baktı. Cenk yerinde de böylesine atak, böylesine pervasız ve yamandı. Kızamadı. Uçuk acı gülüşü dudaklarını soğuturken, şu delikanlının hislerini paylaşan kalabalığa döndü.

"Beyimiz hastadır, yatıyor" dedi.

Akça Koca'nın sözlerinde yeni birşey yoktu. Bu kadarını zaten onlar da biliyorlardı. Şanlı hastayı rahatsız etme korkusunu bir anda unutmuşlardı. Endişe, merak ve korku galip gelmiş, bir haber alma ümidi bütün düşüncelerinin üstüne çıkıp, kalabalığı avuçlamıştı. Birkaç dalgada merdivenin altına yığıldılar. Tek tuk sesler yükseldi:

' "Beyimizi görsek gerektir!" "Hastalığı ne seviyededir?" "İzin verin tek tek ziyaret edip ellerini öpelim."

İşte o zaman Akça Koca kızdı. Bu, töre bozgunculuğuydu. Sessizliğin sihirli kilidi şu delikanlının sabırsızlık anahtarıyla açılmış, ağırdan bir uğultu, gittikçe temposunu arttırarak hasta evini kuşatmıştı.

11

Orhan Gazinin bir minyatürü

"Densizler!" diye bağırdı. "Beyimiz hasta denmiştir. Hastayı rahatsız etmeye utanmaz, Allah'tan korkmaz mısınız?"

Kapıya gerilen delikanlıyı omuzundan kavradığı gibi yana fırlattı. Bu yaşta bu kuvveti kafasına sığdıramayan delikanlı şaşırmış, bir zaman şaşkın şaşkın kenarda dikildikten sonra, yere çömelerek hüngür hüngür ağlamaya başlamıştı. Orhan Gazi ile Akça Koca ise çoktan kapının arkasında gözden silinmişlerdi.

Orhan Gazi bir çocuk çaresizliğiyle kendini Akça Koca'ya bırakmıştı. Nereye çekerse gidiyor; derin acısı, 12

I

hadiseyi muhakemeye izin vermiyordu. Böyle kendini bırakmaması gerektiğini biliyordu.

Lâkin elinde değildi. Yıllardır babasından direktif almaya, onun çizdiği yoldan yürümeye öylesine alışmıştı ki, onsuz bir dünyayı tasavvur etmek istemiyor, ölüm ihtimalini yüreğine sığdıramadı-ğından, kendini çok çaresiz buluyordu.

Eyvani geçip Osman Gazinin yattığı odaya girdiklerinde durakladı. İlk defa Akça Koca'ya isyan etti. Bu sessiz isyan hiçkırığıyla olduğu yere çakıldı. Babası bir yer yatağının ak örtüleri içinde yatıyordu. Sağ eli örtünün dışın-daydı. Yıllarını kılıç çalmakla geçirmiş o aslan pençesinin, bir gün şimdiki görünüşü alacağına hiç ihtimal vermezdi. Elinin üstündeki damarlar kabarıp morarmış, zayıflıktan dolayı derisi matlaşarak eklemlere yapışmıştı.

Akça Koca, Orhan Gazinin sessiz isyanını hissettiğinden kolunu bıraktı. Ruhunu keşmekeşe çevirip duygularını alabora eden fırtınanın kaynağını tahmin edebiliyordu. Esasen kendisi de Orhan Gaziden ve şu dışarda bekleşen kalabalıktan farklı değildi. Kalbinden kopup genzini tırmalayan feryatları insanüstü bir gayretle ancak bastırabili-yor; iradesinin yularını sim sıkı tutup, sanki hiçbir şey olmamışçasına, Osman Gazi ölüm döşeğine serilmemişçesi-ne davranmaya dikkat ediyordu. O da kendini kapıp koy-verirse, aşirette kimbilir neler olurdu. Şimdi ölenen çok, olanı düşünme sırasıydı. Vaktiyle Ertuğrul Beyin ölümün-* de karşılaşılan güçlükler tekrarlanmamak, aşirete hemen bir baş bulunup devlet yolunda yürünmeliydi. İdeal meş'-alesinin titremeye başlaması demek, tehlike demektir. Bu dâva şahıslarla kâim değildi. Millî bir mefkure halinde ebediyete kadar uzanmalı, idareciler değiştikçe dâva değişmemeli, hattâ sarsılmamalıydı. Şahıslarla kâim olan dâvanın dâim olmayacağını, şahısların ölümüyle birlikte öleceğini biliyordu. Devlet yolu henüz açılmış, aşiret bu

13

yola henüz girmişti. İdealler henüz filiz sürmüşken kırıl-mamalıydı.

Yüz yıllık düşünceyi birkaç adıma sığdırarak yatağa yaklaştı. Osman Gazinin başucuna diz çöktü. Elini elinin üstüne koyup,

' 'Yiğit Beyim," dedi, ' 'Orhan geldi." Osman Gazinin yumuk gözleri açıldı. Kapalı perdelerden zorla giren hafif ışıktaki göz bebeklerindeki parıltıyı gören Akça Koca, birden ümitlendi. Osman Gazinin gözleri eskisi gibiydi. Ne yüzünün süzgülüğü, ne ellerinin mecalsizliği, ne soluğunun kesikliği gözlerine aksetmemişti. Yine şimşekler çakıyor, yine zekâ döküyor, yine mefkure meşalesini ateşleyecek kadar bol kıvılcımlar saçıyordu. "Oğlun Orhan geldi, Osman Beyim." Osman Gazi gözleriyle yatağın etrafındakileri tek tek süzdü. Verilen müjdenin emaresini göremeyince mah-zunlaştı. Akça Koca'ya gözleriyle sordu: "Hani nerede?"

Akça Koca Orhan Gaziye "Yaklaş" işareti yaparken: "Burada," dedi. "Bursa'dan emrin üzre geldi." Orhan Gazi tereddüdünü yenmiş, derin kederini yut-kuna yutkuna yatağa sokulmuştu. Babasının önünde diz çöktü. Akça Koca'nın yavaşıca bıraktığı sağ elini avuçlarına alıp öptü, başına götürdü: "Geldim, bey babam."

Elini bırakmıyor, babasının bütün meziyetlerini bu köprüden tevarüs edip kalbine ve beynine nakşetmek istercesine, ısrarla sıkıyordu.

; Osman. Bey sevgiyle oğlunu süzüyordu. Canlanmıştı. Ağrıları birden bire dinmiş, nefes alıp vermesi birden bire düzelmiş, sanki efsunkâr bir elin değmesiyle birden iyileşmişti.

"Bursa'yı açtım [aldım] geldim de, Orhan." 14

Orhan Gazinin hüzünlü susuşunda istediği cevabı bulamayınca celallendi:

"Çok yazık!"

Hayal kırıklığı kısa sürdü, gözlerine yine o parıltılı ışık geldi, yerleşti. Orhan Gazinin avucunun içindeki elini kastı:

"Bursa'nın fetih müjdesinden sonra ölmek isterdik. Bursa'da Gümüşlü Kümbet mevkiine gömülmek isterdik. Lâkin ecel acele eder. Öleceğim için üzülüyorum. Çünkü Orhan, senin gibi bir halef bırakıyorum. Âdil ol, merhametli ol, dininin emirlerinden sapma. İstişareye ehemmiyet ver; ama ehliyle istişareye dikkat göster. İslâm dinini yaymak için Allah'ın emri mucibince cihâd eyle. Din adamlarını, âlimleri, dervişleri koru, onlara yardım et, dualarını al. Rahatı düşünme. Bizim gibilerin rahatı zahmettedir. Güçlüklerden yılma, emeklerini cihâd uğruna harca, dünya malına değer verme. Çünkü dünya malı geçicidir. Bütün beşerî lezzetler biter; sen ebedî güzelliklere talip ol. Mükâfatını da yalnız Allah'tan bekle. Bizim kavgamız mihnetle kuru kavga değil. Dâvamız cihana hükmetme dâvası değil, dâvamız bütün bunlardan çok daha mukaddes îlâ-yı kelimetullah davasıdır. Zaferlerimiz, büyük dâvamızın zaferleridir. Bu dâvada insanlar sadece vasıttan ibarettir. Nöbet senin, Orhan, biz göçer olduk. Göreyim seni, ilminin de, kılıcının da hakkını ver. Yolun açık olsun. Var git, Bursa'yı aç, gülzâr eyle..." Osman Gazi biraz dinlendikten, nefeslendikten sonra yatağın etrafını çevreleyen oğullarına baktı.

"Orhan'ı yerime sayın ve ona itaat edin, oğullarım."

Alâüddin, Savcı, Melik, Çoban, Hamid ve Pazarlı Beyler ayakta el bağlamışlardı. Varıp Orhan Gazinin önünde dize geldiler.

"Beyliğin mübarek ola."

15

Orhan Gazi babasının elini defalarca öptü. Kardeşlerini kucakladı. İçinin buruk acısını gözlerinden dökmek için tenhâ bir yer aramak üzere mütereddit adımlarla dışarı çıktı. Kırk beş yaş civarlarındaydı; ama şimdi kendisini dört yaşında bir çocuk gibi görüyor, dört yaşındaki bir çocuk acı ile ağlamak istiyordu.

Evinin kıyısını dolanırken bir bebek ağlaması duyunca gözlerindeki acı yanaklarına doğru sicimlendi. Bir yandan da bebek ağlamasını dinliyordu. Herşeyi anlamıştı. Söğüt'e son

gelişinin üstünden dokuz aydan fazla bir zaman, geçmişti. İlk defa bir evi ve bir karısı olduğunu hatırlıyordu. Dokuz aydır ilk defa bunu hatırlayacak vakti buluyordu. Eve girdi. Ebe kadın, yeni dünyaya gelmiş bebeği ağaçtan oyma leğende yıkamakla meşguldü. Birden Orhan : Gaziyi karşısında bulunca kekeledi:

"Bi . . . bir oğlunuz oldu, Orhan Beyim."

Sarmalayıp kucağına verdi.

Orhan Gazi ne yapacağını bilemiyor, toy bir delikanlı kadar şaşkın, dikiliyordu.

Gözlerinde sicimlenen keder yaşına sevinç karışmıştı. İçinde de hüznle saadet çarpışıyordu. Bu ne tuhaf tevâfuktu. Allah birini alırken birini vermişti. Osman Gazi ölüm döşeginde hayatını tüketirken, torunu hayata ilk adımını atmıştı.

Kendi doğumunda da böyle bir tevâfuk vardı. Orhan Gazi dedesi Ertuğrul Beyin ölüm yılında dünyaya gelmiş-ti.

"Allah saltanat ailesinden kaybolan birinin yerine bir yenisini vermekteydi. "1

1. Namık Kemal, Osmanlı Tarihi, (İstanbul: Hürriyet Yayınları, 1971).

16

Şaşkınlığını bastırdı. Bebeğin sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okudu.

"Adın Murad olsun," diye fısıldadı. "Dilerim Mevlâ'dan, muradını versin."

O gece Osman Gazi ebedî saadetin kollarına uçtu.2

2. Osman Beyin ölümü hakkında ihtilaflı yıllar rivayet edilmekte ise de, en kuvvetlisi 1326'dır. Osmanlı kaynakları umumiyetle bu tarihi esas alırlar, ölümünün de 68 yaşında olduğunu söylerler. Osman Beyin Bur-sa'nın fethinden sonra öldüğü yolunda bazı zayıf rivayetler de vardır.

17

Bursa'nın fethi

Osman Bey, Bursa'nın fethini zarurî görüyordu. Kendi devletinin geleceğinin selâmeti bakımından Bursa, İznik, İzmit ve civarı fetholunmalı, Bizans'ın yumuşak karnına hançer gibi girilip Boğaz'a çıkılmalı, Marmara'nın, Karadeniz'in ve Ege ile Akdeniz'in başı tutulmalıydı. Niyeti, mevcudu muhafaza etmek değil, Kostantiniye'nin fethini gerçekleştirip, soyunu hadis-i şerifin methine mazhar etmektir. Aynı zamanda yüzyıllar boyu yaşayacak mutasavver imparatorluğu sağlam temeller üstüne inşa etmektir. Aksi takdirde mevcudu muhafaza bile güçleşebilirdi. Çünkü Osmanlı Devletinin güneyi Germiyanogulları, güneydoğusu Ankara Ahi Cumhuriyeti ve bütün kuzeyi devrin en kuvvetli devletlerinden Bizans'la kuşatılmış gibiydi. Bir boğaz gibi yerde kısıp kalmak yok olmakla eş mânâ taşırdı. Osman Bey dehasıyla bu hakikati çok önce fark etmiş ve fetih plânını buna göre geliştirmişti.

Osman Beyin genişleme siyasetinde tesadüflerin izleri yoktur. Herşey en ince teferruatına kadar düşünülp hesaplanmıştır. Fethi kolay olan bazı kalelerin fethini sonra-

18

ya talik edip, fethi zor, ama stratejik ehemmiyeti büyük kalelere asker sevk etmesi bunu ap açık göstermektedir.

Bursa'nın fethi için Bursa'ya hâkim iki müstahkem te- : peye kale inşa ettirdiği sıralarda (1314-15) elinde bulunan askerî kuvvetin ve harp levâzımatının Bursa fethine yetmeyeceğini elbette biliyordu. Fakat şunu da biliyordu ki, İznik ve İzmit'in fethi, Bursa'nın fethine bağlıydı. İdealin düğümü olan Kostantiniye'nin fethi ise, İznik ile İzmit'in düşmesiyle Rumeli'ye geçilmesine dayanıyordu. Bütün plânları buna göre hazırlamış, bu plânlar, gerek kendisi, gerekse şanlı evlâdı Orhan Gazi tarafından harfiyen tatbik edilmiştir.

Ölümünde, Osman Beyin oğluna bıraktığı toprakların yüzölçümü 16.000 kilometrekaredir.

Osman Beyin babasından devraldığı toprakların yüzölçümü ise en iyi ihtimalle 5.000 kilometrekare civarındadır. Demek oluyor ki, Osman Bey, babasından kendisine intikal eden

toprakları, hükümdarlığı müddetince üç mislinden fazla büyütmüş, üstelik hep stratejik ehemmiyeti hâiz beldeler fethederek, büyük fethin yollarını açmıştır.

Kısaca ifade etmek gerekirse, "Osmanlı Beyliği, Osman Gazinin vefatında, bir atom çekirdeğindeki kudret hâlinde patlamaya hazırıdır."³

Babasının derinden açtığı yolda ustalıkla yürüyen ve sağlığında gerek sözleriyle, gerek hal ve etvarıyla gösterdiği ideal çizgisini, babasından miras aldığı dehasıyla tamı tamına sezen Orhan Gazi, ne yapması gerektiğini çok iyi biliyordu. Babasının yerine geçtiği gün, sırtına ateşten gömleği giydiğinin farkındaydı. Bu mes'uliyeti bilgin

3. Yılmaz öztuna, Büyük Türkiye Tarihi (İstanbul: Ötökcü Yayınları, 1977), c. 2, s. 259.

19

kardeşi Alâüddin Beyle⁴ paylaşmak istiyordu. Feragatin, ehliyetin ve tevazuun mimarı Orhan Gazi, kardeşine şu teklifle gitti:

' 'Kardeşim, benden bilgin ve akıllısın. Beyliğin idaresini ellerine al, ben de askerlerine kumanda etmek suretiyle sana yardımcı olayım."

İkisi de Osman Beyin oğlu olduklarını ispatta yarışıyor gibi idiler.

' "Tam tersi," diye cevap verdi. ' "Sen hükümdar olacaksın. Çünkü hem bu yolda babamızın vasiyeti vardır, hem de bu işe daha yatkınsın. Evet, ben bilginim, fıkha vukufum var; fakat sen askerliği benden iyi biliyorsun. Şu yaşına kadar harp meydanlarında kendini ispat ettin. Şimdiki zamanda beyliğimize asker bir hükümdar lâzımdır. Ben sana beyliği teşkilâtlandırma hususunda yardım eder, birbirimizin eksikliğini tamamlayıp mükemmele yaklaşıyoruz. Böylece, ihtimaldir ki, babamızdan kalan boşluğu dolduruyoruz."

Tablo göz yaşartıcıydı. Nitekim hazır bulunanlardan bazıları gözyaşlarını tutamamış, sessizce ağlamaya başlamışlardı. Bütün endişeler dağılmıştı. Genç beylik bölünmeyecek, devlet ideali doğmadan ölmeyecek, kardeşlerin el ele, gönül gönüle vermesi sayesinde daha da yükselip genişleyecekti. Henüz hiçbir devlet bu teşekkülün farkında değildi. Komşuları, en başta Bizans olmak üzere, beyliğin büyümesini Osman Beyin liyakatine bağlıyordu. Onun ölümüyle, kardeşler arasında kaçınılmaz bir infilâk meydana geleceğini ve beyliğin parça parça olacağını zannediyorlardı. Bu tatlı rüya, daha sonra yarım düzine imparatorlukla düzinelerce krallığın hayatına mal oldu. Ve

4. Yerli kaynaklar, umumiyetle Osnian Beyin oğlu Alâaddın Beyle ilk Osmanlı veziri Hacı Kemâlüddinoğlu Alâüddin Paşayı karıştırırlar. Ayrı şahıslar olduğu yeni belgelerle açıklanmıştır.

20

bu gaflet Osmanlı Beyliğinin bütün komşularını Osmanlı Şevlerine yem etti.

İlk hedef Bursa idi.

Yıllar önce muhasaraya başlanmış, Bizans ve civar kalelerle bütün irtibatı kesilmişti. Osman Bey öldüğünde Bur-sa'nın düşmesi an meselesiydi. Nitekim aynı yıl Bursa; Müslümanların eline geçti.⁵ Başşehir yapıldı. Artık hedef İznik'ti. Hristiyanlığın kalbi mesabesinde olan bu şehir, iktisadî kıymet bakımından da mühimdi. Bizans'ın Anadolu'daki en büyük, en mâmur şehriydi. Maddî değeri Bizans'ı, manevî değeri ise bütün Hristiyanlık âlemini alâkadar ediyordu.⁶

t Osmanlılar için İznik'in her iki cihetten de ehemmiyeti ardı. Fetih suretiyle Bizans kalbinden vurup bütün Hı-ristiyan âleminin maneviyatını bozacaklar, bir yandan da 5. Fazla bilgi için bk. Osman Gazi, Yavuz Bahadıroğlu, (İstanbul: Yeni Asya Yayınları, 1983).

6. Hristiyanlık âleminin İznik'le yakından alâkadar olmasının ve bu şehre "mukaddes şehir" demesinin sebebi, vaktiyle burada Hristiyanlığın temel akidelerini tesbit eden iki muteber konsülün toplanmış olmasıdır.

Bunların ilki, Milâdın 325. senesi Haziran ayının 19. günü, İmparator Kostantin'in (Büyük) başkanlığında toplanmış ve Arius isimli papazın "Arianisme" mezhebini red ile "teslis akidesine" bugünkü kat'î şekli vermiştir.

İznik'te ikinci konsül, Milâdın 787. yılında toplanmıştır. Bu toplantıda "iconodasme" yahut "iconoclasie" denilen tasvir düşmanlığına karşı, "tasvirperestlik" esasî dinî bir akide haline getirilmiştir. Bu toplantılar, en kuvvetli rivayete göre, zamanın en büyük kiliselerinden olan İznik Ayasofyasında icra edilmiştir. İznik fethedilir edilmez, yapılan ilk icraatlardan biri de bu kilisenin camie tahvil edilmesidir. Nitekim İstanbul'un fethinden sonra yapılan ilk iş, yine İstanbul Ayasofyasının camie çevrilmesi olmuştur. Zaten Müslümanlar, hangi Hıristiyan beldeyi veya kaleyi fethetseler, önce oranın en büyük kilisesini camie tahvil eder, ilk Cumayı orada kılar ve şükrederlerdi. Bu, maddî fethin aynı zamanda manevî fetihle beslenmesi ve fetih mührünün o şehre ebediyen vurulması mânâsına gelir.

İznik'e sahip olmakla, Kocaeli Yarımadasının ağzını kapatıp İznik Gölüne hâkim olup İznik Körfezi ve Kocaeli Yarımadasına açılacaklardı. Onun öte tarafı ise İstanbul'du. Lâkin Bizans'ı çepe çevre sarıp dünyadan tecrid etmek, düzenli askerî birliklere sahip bulunmayı icap ettiriyordu. Bu işe kardeşi Alâüddin Beyle Kara Halil 'i memur eden Orhan Gazi, öte yandan baba yadigârı silâh arkadaşları Akça Koca, Konur Alp, Abdurrahman Gazi ve Kara Cebes'i İznik ile İzmit civarını tacizle vazifelendirdi. Bu kuvvetler, Hammer'in de kaydına göre, Rum askerlerini son derece yorduktan sonra kuzeyde Karadeniz, güneyde İzmit Körfezi, batıda İstanbul Boğazı ile sınırlı yarımadağa girdiler. Ve durmadan ileriye doğru hareket ederek ancak Boğaziçi kıyılarında durdular. Konur Alp, Akyazı ile Konurpa ve Ak-Ova'nın beri tarafında Sakarya nehrinin iki kıyısındaki kaleleri Rumların elinden aldı. Akça Koca da Ermenipazarı, Ayangölü, Kandıra Kalelerini ele geçirdi. Ardından Akça Koca Semendire'yi zaptetti. Ondan sonra bütün bu civar kendi adıyla, "Kocaeli" olarak anıldı. Nihayet Aydos üstüne gidildi.

Aydos'un fethini, müverrihlerimiz, romantik bir hâdiseye bağlarlar. Buna göre, kale kumandanının kızı, rüyasında Abdurrahman Gaziyi görüp sever. Birgün burçlardan, kaleyi muhasara eden Türkleri seyrederken, rüyasına giren Abdurrahman Gaziyi gözleri ilişir. Çarpılmışa döner. Hemen bir mektup yazar. Bir taşla bağladığı mektubu, Abdurrahman Gazinin ayakları dibine atar. Abdurrahman Gazi mektubu alır. Kumandanın kızı, gece bu mevkiye gelmeleri halinde, onları bir ip merdivenle kaleye alacağını yazmaktadır. Osmanoğulları istişareye oturup meseleyi tartışırlar. Kimisi Allah'ın hikmeti der, kimisi umulmadık fırsat der, kimisi de tuzak olduğunu söyler. Fakat kaybedecek birşeyleri yoktur. Hayli zamandır mu-22

hasara ettikleri halde, çok sağlam surların ardında bulunan şehir fethedilememiştir. Karar, Abdurrahman Gaziyi bırakılınca, deneyeceğini bildirir. Seksen civarında bir kuvvet hazırlayıp kızın mektupta belirttiği yere bir gece-'arısı gider. Hakikaten ip merdiven sarkıtılmıştır. Abdurrahman Gazi yukarı tırmanır, kapı nöbetçilerini bertaraf :derek dışarda bekleyen arkadaşlarına kale kapısını açar. ;hri böylece ele geçirirler.

Hemen hemen bütün yerli müverrihlerin tarihlerinde rer alan ve Hammer tarafından da zikredilen bu hâdis, »iraz romantik görünse de, kabul edilmesinde bir mahzur olduğunu zannetmiyoruz. Akla da fazla uzak değildir. Çünkü himmet ehlinin dâima Osmanoğullarıyla birlik olduğunu ve çeşitli sebepler altında bu muhteşem teşekkülde büyük rol oynadığını, cereyan eden ve edecek olan hâdiseler göstermiş bulunmaktadır.

Daha sonra bu kız, Orhan Gazi tarafından, Abdurrahman Gaziyi nikahlanmış ve bu izdivaçtan Kara Abdurrahman'in dünyaya geldiği rivayet olunmuştur. Sonradan bu yiğit öyle büyük kahramanlıklar yapıp efsaneleşmiştir ki, Hammer, Rum kadınlarının, yaramaz çocuklarını "Kara Abdurrahman geliyor" diye korkutarak yaramazlıktan vazgeçirdiklerini kaydeder. Bir yandan fetihler sürerken, diğer yandan Osmanlılar, Alâüddin Beyin nezaretinde teşkilâtlanıyor, beylik sür'at-le devlet statüsü kazanıyordu.

23

Osmanlı Beyliğinde İlk devfetleşme teşebbüsleri

İlk ıslahat üç esasta yürütüldü: para, kıyafet ve ordu.

1327-28 yıllarına kadar Osmanlı Beyliğinde Selçukî ve Bizans meskukatı tedavül etmiştir.⁷ İlk Osmanlı sikkesinin bu tarihlerde basıldığı ve tedavüle çıkarıldığı hakkında galip ihtimaller ileri sürülmektedir. Bunlar şayet doğruysa, Orhan Gazi, para bastıran ilk hükümdardır. Yine bu tarihlerde düzenli süvari ve yaya birlikler kurulmuş, asker ilk defa sınıflara ayrılmıştır. Bu tarihe kadar Ertuğrul ve Osman Beyler, umumiyetle süvari birlikleri kullanırlar ve bunlar gönüllülerden teşekkül ederdi. Orhan Gazi, artık bunun kifayet etmeyeceğini görmüştü. Devlet olacaklarsa her zaman savaşa hazır bulunacak düzenli ordu birliklerine muhtaçtı. Sık sık savaflara çıkılıyor, her zaman gönüllü asker toplamak, günün ulaşım şartlarında zor oluyordu. Ücretli asker bulundurulmalı, bunlar topluca bir yerde kalmalı, eğitim yapmalı ve kılık kıyafetleriyle, başıbozuk halktan ayrılmalıydılar. "Yaya" ve "müsellem" adlı iki sınıf asker meydana getirildi. Bunlar aylıklıydı. Sefer vaktinde, her nefere iki

7. İsmail Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi (İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1947), c. 1.

24

akçe yevmiye verilir ve daimî surette her türlü vergiden muaf tutulurlardı.

Gerçi Avrupa tarihleri ilk düzenli ordunun kurucusu olarak Fransa Kralı Yedinci Şarl'ı gösterirler. Vakıa şu ki, ilk düzenli askerî birlikler Orhan Gazi devrinde, Osmanlı Beyliğinde, Şarl'ın birliklerinden tam bir asır önce kurulmuştur. (Hammer de bunu itiraf etmekle dürüstlük gösterir.)

Bazı tarih kaynakları, yeniçeri birliklerinin de Orhan Gazi zamanında kurulduğunu kaydeder. Ancak bunu ihtiyatla karşılamak lâzımdır. Çünkü yeniçeri ocağı, daha sonra, Murad Hüdavendigâr zamanında teşekkül etmiş, Hacı Bektaş Veli'nin duasını almıştır. Muhtemelen "yaya" ' sınıfının ilk teşekkülü, yeniçeriliğin temeli sayılmış ve Hüdavendigâr devrinde kurulan yeniçeri ocağı ile Orhan Gazinin ' 'yaya" askeri karıştırılmıştır. Uzunçarşılı ile Danişmend de bu görüşü paylaşarak mütalâalar serd etmektedirler.

Düzenli birliklerin meydana getirilmesi fikrini, müverrihlerimizden Neşrî, Cendereli (Çandarlı) Kara Halil'e mal eder. Tarihinin 154-155. sayfalarında hâdiseyi şöyle anlatır: "Orhan Gazi diledi ki, leşkeri [askeri] ziyade olup amma ol leşker dahi kendü vilâyetinden [ülkesinden] ola. Bu işi Alâüddin Paşaya danışdı. Ol eytti, ana kadıya danışmak gerek. Cendereli Kara Halil Bursa Kadısı idi ve hem Edebâli'nin hısımlı [bacanağı] idi. Ona danışddar. O eyt- N ti: Sultanum, meğer ilden yaya yazub çıkaravuz, didi. Reâyâ bu haberi işidecek pâdişâh hizmetinde olalum deyu yaya yazılmağa bir mertebede riâyet gösterdiler ki, dimelü, değil."

Bu ıslahat hareketlerini, bir veya birkaç kişiye mal etmek yerine, tarihî teşekkülün tabîî neticesi olarak görmek

25

ve şahıslar yerine bir devre mal etmek, herhalde daha isabetli olur.

Pelekanon Meydan Muharebesi ve İznik'in fethi

Orhan Gazi, babasının ve dedesinin açtığı fetih yolunda, tereddütsüz yürüyordu. Fetihte önceliği, tıpkı babasının yaptığı gibi, stratejik ehemmiyeti hâiz beldelere vermişti. Bursa'yi taht şehri yaptıktan ve henüz çocuk yaşta bulunan oğlu Murad'a (istikbâlin Hüdavendigâr'ı) bir naibin . gözetiminde emânet ettikten sonra, asıl hedefin ortasında bulunan İznik üzerine gitti.

Bu şehir, yukarıda da ifade ettiğimiz sebeplerle, Hristiyanlık âleminin kalbiydi. Ayrıca Bizans'a 1204'ten 1261'e kadar başşehir olmuştu. Orhan Gazi İznik'i alacak, Kocaeli Yarımadasının ağzını kapatıp İznik Gölüne hâkim olacaktı. O devirde İznik Gölüne hâkim olan kuvvetin önünde İznik Körfezi ve Kocaeli yarımadası açılırdı.⁸

İznik muhasarasının hangi tarihte başladığını kestirmek kolay değildir. 1303'te muhasaranın başlatıldığı ve kısa aralıklarla 28 sene abluka altında tutulduğu yolunda bir rivayet vardır.

Herhalde Osmanlı akıncılarının, sık sık İznik civarına akınlar yapmasını, müverrih, muhasara bici- : ' ; minde değerlendirmiş olmalıdır.9 Asıl muhasaranın fetihten iki yıl önce başladığını kabul etmek gerekir. (Megali

Bizans kaynaklarına göre, ûfhâq Gazi, İznik fethinden önce Bizansla yapılan PeJekiKïön "Salaşının başında bizzat bulunmuştur.ı0

8. öztuna, s. 10. 1: -

9. Miladî 1303'te Osman Gazi, İznik'in kuzeyinde Katırlı Dağının eteğinde bir menzil yaptırmış, kumandasını Taz Ali Beye (yahut Targal-Dardagan Bey) vererek İznik'in zaman zaman taciz edilmesini istemişti.

10. Bazı müverrihler ise Pazarlı Bey (Orhan Gazinin kardeşi) ve Sü- : leyman Paşadan (Orhan Gazinin oğlu) bahseder.

26

Muhasara devam ederken, Bizans İmparatoru Üçüncü Andronikos Paleologos Trakya'dan, Dimetoka'dan, And-rinople'den (Edirne) toplayabildiği kadar asker toplayarak alelacele Scutari'ye (Üsküdar) geçirdi. Hammer'e göre dört fersah yolu iki günde alarak Pelekanon'da ordugâh kurdu." Çok ağır yol almasına bakılırsa, ya asker isteksiz ve korkaktı, yahut İmparator, bu sefere birtakım zorlamalar neticesi gidiyor, bu yüzden de işi çok ağırdan alıyordu. Sanki Orhan Gazinin bu seferi duyup geri çekilmesini istiyordu.

Orhan Gazi haberi duydu. Fakat çekilmek şöyle dursun, İznik muhasarasının devamı için civarda bir miktar asker bıraktıktan sonra, İmparator Paleologos'u karşılamaya gitti.

"Geldiğinden beter dönecek!" diyordu.

Tarihçi Hammer, sonraki Bizans İmparatoru Kantaku-zinos'un hâtıralarına dayanarak, Rumların görülmedik bir cesaretle dövuştüklerini yazar.

Bütün yabancı kaynaklar Osmanlı ordusunun sekiz bin mevcutlu yaya ve süvariden meydana geldiğini ısrarla belirtirler de, Bizans ordusunun mevcudunu vermekten kaçınırlar. Bundan Bizans ordusunun Osmanlı ordusundan kalabalık olduğu neticesini çıkarmak yanlış olmaz. Buna rağmen Orhan Gazi, hanedandan tevarüs ettiği üstün zekâ ve kabiliyetle Pelekanon'da cereyan eden savaşı lehine çevirmiş, İmparator da kalçasından yaralanarak savaş meydanını terk etmiştir.

Grand-Domestique ("büyük hizmetçi" mânâsına bir söz; mâhiyeti Kara Kuvvetleri Kumandanı rütbesini

11. Hammer "Pelekanon"u Maltepe olarak tarihine geçirmiş, bizim muasır tarihçiler de bunu aynen almışlardır. Halbuki Pelekanon mevkiinin Darıca ilç Eskihisar arasında bulunduğu gerçeği son araştırmalarla anlaşılmıştır (Belleten, s. 50). Zaten Maltepe'nin eski ismi de "Virias"-tır.

27

Dördüncü grubu kendisi alarak Philocren'e (Tavşancıl) döndü.

Orhan Gazi, sahil kesiminde sadece dört yüz civarında bir kuvvet bırakmıştı. Düşmanın hareketlerini gözetleyeceklerdi. Bunlar, Bizans ordusunda hüküm süren bozgunu görünce ikişer yüz kişilik iki kola ayrıldı. Ve iki yüz kişilik kuvvet, Kantakuzinos gibi tarafgir bir Bizanslının da ifade zorunda kaldığı gibi, Bizans İmparatorunun çadırı-'nın ve erguvanî eğerleriyle birlikte atlarının bulunduğu ordugâhı zaptetti. Diğer kaçakları Filokren'e kadar kovaladı." . . "

Orhan Gazi, serdengeçtileri ve hocalarıyla İznik surları önünde tekrar belirince, şehir halkının bütün ümidi sönmüştü.

"Gayrı kurtuluş yok," diyorlardı. "İmparator bile yenildikten sonra biz nasıl dayanırız?"

Bıkkındılar. Orhan Gazinin muhasara tekniği, şehri her türlü ihtilâttan men etmişti. Ne kimse girebiliyor, ne de kimse şehir dışına çıkabiliyordu. Ekili araziler, köyler Orhan Gazinin eline çoktan geçmişti. Orhan Gazi çoktan İznik'in civarını fethedip, gazilere tımar vermişti. Fetih için başka yol da yoktu. Devrin savaş tekniği henüz surları tahrip edecek seviyede

bulunmuyordu. Tek çare, Bursa'da yapıldığı gibi, şehri tecrid edip, kendiliğinden teslim olmaya mecbur etmekti.

Yine de şehre cebren girmenin bir yolu belki bulunabilirdi. Orhan Gazinin azmi, hakta sebatı ve dirayeti, belki bunu da gerçekleştirebilirdi. Lâkin insan hayatına son derece değer veren Orhan Gazi, buna kalkışmadı. Beklemeyi tercih etti—şehir, olgun bir meyve gibi avuçlarına düşünceye kadar.

13. Cantacuzdne, Bizans Tarihi, c. 8, s. 22; Hammer, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, mut. Zuhuri Danışman (İstanbul: Özyayın Matbaası, 1972), c. 1. s. 126.

Orhan Gazinin tuğraları

Nihayet bu da oldu. Açıktan kırılma noktasına gelen şehir ahâlisi, idarecileri sıkıştırdı. İdareciler can derdinde idiler. Canlarına ilişilmediği ve İstanbul'a gitmeye izin verildiği takdirde şehri teslim edebileceklerini söylediler. Orhan Gaziye bir heyet gönderip, şartlarını bildirdiler:

"Bizimle ahdedin, bizi kırmayın, gidenimiz gitsin, duranımız dursun, hisarı böylece size teslim edelim.¹⁴

Orhan Gazi, meşveretten sonra kararını bildirdi: ,

"Kimseye kasdımız yoktur; isteyen gider, isteyen kalır. I Kalan teb'amız olur, malı ve canı teminatımız altında bulunur."

Şehir, kapılarını açtı. Orhan Gazi, yiğitleriyle birlikte içeri girdi. Atını derhal Ayasofya avlusuna sürdü. İçini heykellerden temizletip şükür namazına durdu. Duâ etti. Sonra İznik Tekfuruyla görüştü. İstanbul'a gitmek istediğini öğrenince, büyük bir nezaket göstererek, gemiye kadar uğurladı. Muzaffer Pâdişâh, "Affeylemek zaferin zekâtıdır" sözü mucibince eman tanıdı.¹⁵

Yerli ve yabancı kaynaklar, İznik halkından çok azının İstanbul'a gittiğini, kahir ekseriyetin Orhan Gazinin ada-

14. Hoca Sa'düddin, Tacü'f-Tevârii>/(\sta.nbu\; Millî Eğitim Basımevi, 1974).

15. A.g.c, 21.

30

31

!

Jetine ve güzel idaresine sığındıklarını ittifakla beyan ederler.

Neşrî'yi dinleyelim: "İznik Tekfuru İstanbul kapısından çıkub maiyyetiyle İstanbul'a gitti; amma ekser sipahi gitmeyub şehir halkıyla Orhan'a karşı çıkub istikbal itdi..." (s. 158-159) Sıra şehrin imar ve Müslüman halkın iskânına gelmişti. Herşeyi yerinde görmek ve tesbit etmek isteyen Orhan Gazi, sık sık maiyetiyle birlikte şehri geziyor, icab eden emirleri verip, daha önce verdiği emirlerin neticesini takib ediyordu.

Bu gezilerinin birinde çok sayıda Rum kadını yolunu kesti. Tezahürat arasında birşeyler anlatmak istiyorlardı. Orhan Gazi:

"Bunlar kim, ne isterler?" diye sordu.

Erkeklerinin açıktan, hastalıktan ve cenkten kırıldığını, kimsesiz kaldıklarını, hamisiz kalanları koruduğunu 1 duydukları için de kendisine müracaat ettiklerini söylediler.

Orhan Gazi merhamete gelerek şöyle buyurdu: "Zaferi şiar edinmiş askerlerimden evlenmek isteyenler varsa, bu kadınlarla evlenmelerine ruhsat verdim. Bunlar buraya yerleşecek ve İznik kalesini müdafaa ile vazifeli olacaklar.ıs

Bazı eski ve yeni tarihçiler, bu fethin, Osmanlılar tarafından İznik'in ikinci fethi olduğunu kaydederler. Bize göre bu ihtimali kabul etmek zordur. Osmanlılar, aldıklarını kaptırsalardı, kısa zaman içinde o derece yayılamaz, büyümezlerdi. Öte yandan bu, fethedilen kalelerin iyi müdafaa edilemediğine delil teşkil eder. Oysa Osmanlıların müdafaada ve taarruzda bir nebze olsun gevşeklik gösterdiklerini, hiçbir tarih kaydetmemiştir. Herhalde bu gö-

16. A.g.e., 21.

32

rüş (ki İzmit için de varittir) bir sehiv eseri ileri sürülmüş, yahut yabancı kaynakların, kendi soylarını da kahraman gösterme sevdasıyla uydurdukları görüşler, yerli müverrih-lerce pek düşünülmeden tekrarlanmıştır.

Bir rivayete göre 28 yıl süren (1303'ten beri) muhasaradan sonra fethedilen İznik, (eski ismiyle Nicee) müdafaada zayıf kalıp tekrar Bizans'ın eline geçmesiyle onca emeğin hebâen mensura gitmesi bize imkân dahilinde görün-nüyor.

İznik'te imar ve inşa hareketleri

Fethedilen herhangi bir şehrin en büyük kilisesini yahut büyük kiliselerini hemen camiye tahvil edip kulelerinden çanları sökülerek ezan okutulması, gerek Selçuklularda, gerekse Osmanoğullarında mukaddes bir an'ane halinde idi. Bunu iş olsun diye değil, fethin asıl menşei olan dine bağlılıklarından yaparlardı.

Bu hareket, Selçuklular ve Osmanlılar tarafından yapılan savaşların alelade bir savaş değil, manevî temelleri çok daha sağlam bir cihad olduğunu da gösterir. Nitekim Malazgirt Muharebesi öncesinde, büyük âlim Buharalı Ebû Cafer Muhammed, Selçuklu Sultanı Alp Aslan'a, (1029-1072) "Sen, Allah'ın başka dinler üstüne zafer vaad eylediği İslâmiyet uğrunda cihad yapıyorsun" dediği, Sultan Alp Aslan'ın da secdeye varıp, "Yâ Rabbî, Azametin karşısında yüzümü yere sürüyor ve Senin uğrunda savaşıyorum. Niyetim hâlistir; bana yardım et. Sözlerimde hilaf varsa beni kahret!" şeklinde duâ ettiği malûmdur.

Bu mefkure, Harzem Şahı Celâlüddin (P-1231) ve muasırı Birinci Alâüddin Keykubad'da (P-1237) da aynen müşahede edilir. Büyük Selçuklu Sultanı Keykubad, Harzem Şahı Celâlüddin'e yazdığı bir mektupta, bunu, çok güzel ifade eder: "Aynı cihad yolundayız. Aynı din

33

ve millete mensup bulunuyoruz. Şarkta İslâm hudutlarını koruyan siz, garpta kâfirlerin kökünü kazıyan biziz."¹⁷

Mefkure Osmanlılara da aynen intikal etmiştir. Yavuz Sultan Selim'in, "Biz Allah tarafından memur olmadıkça bir sefere gitmeyiz" sözü meşhurdur.¹⁸ Âşık Paşazade şu tarihî vak'ayı nakleder: Fatih Sultan Mehmed Trabzon Rum İmparatorluğunu fethetmek için (1461), Uzun Hasan, kayınpederi olan Trabzon Rum İmparatoruna şefaati için annesi Sara Hâtûna, Fatih'e ricacı göndermişti. Fatih Sultan Mehmed, Sara Hâtûna "Ana" demiş, sefere onu da götürmüştü. Yürüyüş zor şartlar altında geçiyordu. Sarp Zigana Dağlarının karlı yamaçları geçit vermiyordu. Pâdişâh bile zaman zaman attan inip yaya yürümek mecburiyetinde kalıyordu. Birgün Sara Hâtûn dayanamadı. Fatih'e gidip, "Ey oğul," dedi. "Bu Trabzon'a bunca zahmet nedendir? Burasını gelinime [Uzun Hasan'ın karısı ve Trabzon Rum İmparatorunun kızı] bağışla.

Fatih Sultan Mehmed'in cevabı, alelade bir savaşa değil, din yolunda cihada gittiğinin tarihî delili mâhiyetinde oldu:

"Ey ana, bu zahmet din yolunadır. Âhirette Allah huzuruna varınca inayet ola. Zira elimizde İslâm kılıcı var. Eğer bu zahmeti ihtiyar etmezsek, bize gazi demek yalan olur."¹⁹

Başlangıcından beri Osmanoğullarının giriştiği her savaş, bu mefkure ve ideal çerçevesinde oldu. Savaşlara "gaza," pâdişâhlara (bilhassa öncekilere) "gazi," orduya "gaziyan" dendi. Bu mefkure, fetihleri "istilâ" hareketi olmaktan çıkarıp İslâmî ve millî yükselişin hedefi oldu.

17. Osman Turan, Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkuresi Tarihi (İstanbul: Nakışlar Yayınevi, 1978), c. 1-2, s. 300.

18. A.g.e.

19. A.g.e.

34

Büyük bir feragat ve fedakârlık göstererek beylik makamını biraderi Orhan Gaziye ikram eden ve devletin idarî, iç- -timaî ve siyasî bünyesini fevkalâde bir vukufla düzenleyen bu müstesna insanı herkes sever ve sayardı.

I Yazılı kaynaklara intikal etmeyen, ama ağızdan ağıza günümüze kadar gelen bir menkıbeyi, sırası gelmişken, [şuracığa kaydetmek isteriz.

Menkıbeye göre, bir gün Alâüddin Bey, Orhan Gaziye gelip vazifeden affını ister. Orhan Gazi bunun sebebini sorunca da anlatmaya başlar:

"Dün divana iki zat geldi. Biri diğerinden bir tarla almış. Tarlayı sürerken içi altın dolu bir testi bulmuş. Tarlanın pazarlığına, toprak altından çıkacak nesneler dahil edilmediğinden, altın dolu testiyi eski sahibine götürmüş. 'Ben senden tarlanın yüzünü satın aldım; bu altınlar ise tarlanın altından çıktı, al senindir' demiş. Eski sahibi ise almamış, 'Her ne kadar tarla yüzüne pazarlık etsek de buna toprağın altı dahildir. Altınlar senin, güle güle harca' demiş. Anlaşmamışlar, bana geldiler. Her ikisi de aynı şeyleri söylüyordu: 'Ben Allah'tan korkarım, hakkım ol-I mayan altınları alamam.' Çaresiz kalıp altınları hazineye ! almak istedim, bu sefer de memurlarım tereddüt gösterdi. 'Devlet hazinesine şüpheli akçe giremez' dediler. 'Hazine akçesi ya vergilerden, yahut cenk ganimetlerinden olur.' Ahâlisinde Allah korkusu bu dereceye gelmiş, devletini ş;riat kılıcı, definelere nazlanacak hale getirmiş olan bir yerde bana ihtiyaç olmadığını anladığım için köşeme çekilip kalan ömrümü Allah'ıma ibâdetle geçirmek istiyorum."

Bilhassa Orhan Gazi, kardeşinin irtihali haberine fevkalâde üzüldü. Babasını ikinci defa kaybetmiş gibi oldu. Fakat içinde yanan fetih ateşi, îlâ-yı kelimetullah aşkı, büyük acısını içine gömmeyi gerektiriyordu. Süratle hazır -

37

lanmalı, açılan zafer yolundan hızla yürüyüp emeline ulaşmalıydı. Kostantiniye'nin "birgün mutlaka fethedileceği" yolundaki Peygamber (a.s.m.) müjdesine mazhar olmak, en azından bu uğurda ölmek istiyordu.

Orhan Gazinin fetihlerde acele ettiğini biliyoruz. Bu yüzden, İznik'in fethi (1331) ile İzmit'in fethi (1337-1338) arasında geçen 6-7 yıllık müddetin izahını yapamıyoruz. Orhan Gazi bu kadar uzun bir müddeti nasıl geçirmiştir? Gerçi bu zaman zarfında Taraklı, Mudurnu, Göynük kasabaları (1332), Gemlik kalesi (1333) ve Karası toprakları fethedilmiştir, ancak Orhan Gazi gibi harareti bir fâtihten, daha büyük işler beklenirdi. Herhalde bu 6-7 senelik devrenin hâdiseleri bunlardan ibaret değildir. Belgeler ya rutubetli mahzenlerde, hâlâ kendilerine uzanacak dost elleri, mudakkik gözleri beklemektedirler, veya Bur-sa'da, Edirne'de çıkan büyük yangının alevleriyle kül olmuşlar, yahut hurda kâğıt niyetine Bulgarlara satılan (1931) vagonlar dolusu tarihî vesaik arasına girme talihsizliğine uğramışlardır!

Kısacası arada bir boşluk mevcuttur.

İzmit'in fethi

38

İznik'i beylik merkezi yapan Orhan Gazi, kardeşi Alâüd-din Beyden boşalan makama büyük oğlu Süleyman Beyi getirdi. Süleyman Bey (sonra Paşa) çocukluğundan beri kabiliyet ve dirayetini herkese ispat etmiş, kumanda ettiği birlikleri ustalıkla sevk ederek zaferler kazanmış, Koca Gazi Akça Koca'nın 1327'de vefatından sonra (mezarı Kandıra'da bir tepe üstündedir) kendisine tevdi edilen Kocaeli'ni adalet üzere idare ederek yalnız Müslümanları değil, gayr-ı müslim unsurları da kendine hayran bırakmıştı. O kadar ki, Hoca Sadüddin Efendiye göre, "reâyâ daha önce kendilerini idare eden hükümdarları unutarak, onlarla geçirdikleri günlere acır olmuşlardı. Böylece Osmanlıya karşı duyulan sevgi, reayanın gönlünde yer tuttu ve imânın nuru çoğunun yüreğinde kök saldı."

Bu âdilâne idareye karşı duyulan büyük arzu, Âşık Paşazade ve Neşrî'nin kayıtlarına göre, Taraklı Yenicesi, Göynük ve Mudurnu gibi bazı kasabaların muharebesiz teslimini netice

verdi. "Süleyman Paşa ol vilâyette ol kadar adi ü dâd itti kim, nice köyler Türk'ün âyin ve erkânını görüp gelüp Müslüman oldiler.
39

ni, cennetmekân pederimizin açtığı zafer sahifesine bir fetih müjdesi ekle. Oğlun Kara Ali ile gazilerden bir miktarını alıp Koyunhisar'ı fethet!"

Aykut Alp sevincinden uçacak gibiydi.
"Bu şeref bana fazla gelir, Beyim" dedi.

Orhan Gazi gülümsedi:

"İyi ya, oğlunla üleşirsin. Haydi Allah muininiz olsun. Zafer müjdeni bekleyeceğiz."
Zafer haberini çok beklemeden aldı. Kalo-Vani'nin kellesi Aykut Alp oğlu Kara Ali'nin mızrağının uçundaydı. Bunu İzmit Hisarı önüne diktiler. Şehre de bir elçi gönderdiler. MKoyunhisar düştü, İzmit de düşecek. Savaşmadan teslim ederseniz canınız bağışlanır. Çıkıp gitmek isteyenler, istediği yere gider. Kalo-Yani bu teklifi reddetmişti. Kel-lesiyle ödedi." Prens Marika, ağabeyinin kellesini bir mızrağın tepesinde görünce, herşeyin bittiğini anladı. Güvenebileceği kimse kalmamıştı. Bizans'ın, İzmit'i gözden çıkardığı anlaşılıyordu. Savaşacak gücü yoktu. Kalede bir hayli asker vardı, ama savaşmak niyetinde değillerdi. Halkın çoğu ise Bizans idaresine, Orhan Gazinin idaresini tercih ediyordu. Bunda, Orhan Gazinin, fethettiği kalelerin yerli halkına çok iyi davrandığı, reayayı teb'ada ayırmadığı yolunda dile destan söylenen adaletinin—ki, aslında İslâm adaletidir—payı şüphesiz büyüktü. Bizans asilzadelerinin zulmü altında yıllarca köle muamelesi görmüş olanlar, Osmanlı fethini bir kurtuluş, Orhan Gaziyi halaskar olarak görüyorlardı. Zaman zaman kendi idarecilerine karşı ayaklanıp fethi kolaylaştırıyorlardı. Böyle bir ayaklanma ihtimalinden de korkan Prens Marika, maiyetiyle İstanbul'a gitmesine izin verilmesi şartıyla kaleyi teslim edeceğini bildirdi. Müsaade edilince

42

mallarını ve yakın hizmetkârlarını alarak bir gemi ile İstanbul'a gitti. Onu ahâlden ve askerden hemen hemen hiç kimse takib etmedi.

Muzaffer kumandan Orhan Gazi, İzmit'e girdi. En büyük kiliseyi camiye tahvil edip şükür namazı kıldıktan sonra, şehrin idaresini oğlu Süleyman Paşaya bıraktı.

"Adi ile hükmet, üstüne kul hakkı geçmesin. Rûz-i mahşerde her hareketinin hesabının sorulacağını bir an olsun aklından çıkarma. Mübarek ola..." Huzuruna Kara Ali'yi çağırdı: "Oğul Ali, şanına şan katacak fırsattır. Hereke, Armutlu ve Yalakova [Yalova] üstüne yürü, fetih müjdeni tez elden ulaştır."

Kara Ali'nin gözleri yaşarmıştı. Bizans'ın son kalıntılarının Anadolu'dan kazınması vazifesi kendisine veriliyordu.

'Başüstüne olsun, Gazi Beyim, yüzünü ak edeceğim."

Gitti, arka arkaya Hereke, Yalova ve Armutlu'yu fethetti. Böylece Bizansın elinde Anadolu toprağı olarak Şile ile Üsküdar civarından başka bir şey kalmadı (1337-38).

Bizans'ın vaziyeti

Bizans'ta İmparator Andronikos Paleologos'la (İhtiyar) torununun ("Genç" lâkabıyla meşhur Andronikos) arasındaki taht kavgasını Genç Andronikos Paleologos kazanmıştı. Fakat 45 yaşında öldü (1341). Vasiyeti üzerine, küçük yaşta olan oğlu Yuannis Paleologos (Beşinci) imparator ilân edildi. Yeni imparatorun yaşı küçük olduğundan vazifesini onun adına Grand Domestique Kantakuzi-oos kullanacaktı. Bir başka ifadeyle söylemek gerekirse, çocuk imparator, Kantakuzinos'un vesayeti altındaydı. Tabî, bu da, Bizans'ın idaresinin fiilen Kantakuzinos'a verilmesi demektir.

43

Kantakuzinos'un vesayetini İstanbul ve Edirne tanımadı. Bunun üzerine Kantakuzinos Dimetoka'ya gidip imparatorluğunu ilân etti. Halk Kantakuzinos'a karşı idi. Meşru hanedana mensup Paleologos'u tutuyordu. Buna mukabil, aristokrat sınıf, Kantakuzinos'tan taraftı. Ve kargaşa sürüyordu.²³ Edirneliler Kantakuzinos'a karşı, Bulgar Kralı Alek-sandr'dan yardım istediler. Aleksandr Edirne'ye girdi. Yardım vaadiyle geldiği halde yağmacılığa başladı. Kantakuzinos'la gizlice anlaşarak halka zulmetmeye koyuldu. Kantakuzinos, Bizans imparatorluğunu bütünüyle elde etmek için türlü çareler aradı. Bu arada Aydınoğlu Gazi Umur Beye (P-1348) müracaatla yardım talep etti. Umur Bey otuz iki gemi ve otuz bin civarında askerle Kantakuzinos'a yardıma gitti. Bu sayede gâsıp imparator Kantakuzinos, rakiplerine üstünlük sağladı. Ancak Papalık, Rodos, Venedik, Ceneviz ve Kıbrıs kuvvetlerinin müştereken gerçekleştirdikleri bir Haçlı hücumuyla Umur Beyin donanması İzmir limanında yakıldı. Umur Bey kendi derdine düşünce, Kantakuzinos'a artık yardım edemeyeceğini bildirdi ve Osman oğlu Orhan Gaziden yardım istemesi tavsiyesinde bulundu (1344). Bizansın başını ağrıtan, onu içten çürütüp çöküşe hazırlayan sebepler, imparatorlar arası mücadeleden de ibaret değildi.

Vaktiyle Selçuklu ve Lâtin tehlikesini bertaraf etmekte kullanılmak üzere Bizans'a çağrılan sekiz bin civarında ücretli Katalan askeri, komutanları Alman Roger de Flor'un emriyle ayaklanmış, eşkıyalığa başlamışlardı. İmparator, bir yolunu bulup komutan Roger de Flor'u öldürttü, ama başıboş kalan Katalan askerleri işi daha azıttı-

23. Charles Dich, Bizans İmparatorluğu Tarihi, müt. Tevfik Bıyıkoglu (İstanbul: Vakıf Gazetesi Yayını, 1937).

lar. Gelibolu Yarımadasını ve Trakya'yı baştan başa yağmaladılar. Biga'yı ele geçirip Ortodoks Bizanslılar tarafından mukaddes sayılan Athos (Aynaroz) Manastırıyla çevresini talan ettiler. Rahipleri katlettiler. Korkunç zulümlerden sonra Bizans topraklarından çıkıp Atina Dukalığını ele geçirdiler.

Ortodoks Bizans halkı, kendilerini Lâtin tecâvüzlerinden koruyamayan imparatorlara karşı kinlendi. İktisadî düzen gittikçe bozulmaya başladı. İmparator büyük bir malî sıkıntıya düşerek hükümdarlık alâmetleri sayılan ec-dâd yadigârı altınlarını ve mücevherlerini satmaya mecbur kaldı. Hattâ kendisinden sonraki hükümdar Kantakuzinos'un taç giyme merasiminde hükümdarlık tacı, bakır pullardan ve yalancı taşlardan başka bir şeyle süslü değildi.

Öte yandan Akkâ ve Kıbrıs'tan zorla kovulan Saint-Jean (sen-jan) şövalyeleri, mezhep ayrılığı yüzünden Bizans için Osmanlılardan daha büyük bir tehlike arz ediyordu.

Bursa ve İznik gibi iki büyük sanayi merkezinin Türklerin eline geçmesi, Bizans'ın gelirini büyük ölçüde azaltmıştı. İktisadî sefalet son noktasındaydı. Asayiş bozuktu. Bu, halkın ahlâkına da menfî cihetten tesir ediyordu.

Bunlar yetmez gibi, Sırbistan kralı Stefan Duşan, Makedonya'da, Bizans aleyhine genişlemeye başlamıştı.

Orhan Gazi, gelişmeleri adım adım takib ediyordu. Bizans'ın içten çürümesi, Osmanlılar için bir nimetti. Halkın Katolik Lâtinlerden ölesiye nefret ettiğini, Katolıklara Osmanlı hâkimiyetini dâima tercih edeceğini biliyordu. Bu nefret o kadar derindi ki, yüzyıllarla bile dinmeyecek ve İstanbul fethinden hemen önce, Bizans Başvekili, "Bizans'ta Lâtin serpuşu görmektense, Müslüman kavuğu görmeyi tercih ettiğini" söyleyecekti.

44

45

Bizans'taki kargaşa Orhan Gazinin işine geliyordu. Fakat bu kargaşadan başkalarının, mesela Sırbistan Kralının istifade etmesi ihtimalini de hesaba katıyordu. Kudretli bir Slav devletinin Balkanlarda teessüsü işleri zorlaştırır, hattâ İstanbul'u fetih emelini imkânsızlaştırabilirdi. Bizans tek başına bu tehlikeyi bertaraf edecek durumda değildi. Bir formül bulunmalıydı. Bu

da İstanbul'u derhal fethetmek yahut fethetme kadar Bizans'ı ayakta tutmak şıklarından biri olabiliirdi.

Kendiliğinden gelen fırsat

Orhan Gazi, ümerâ ve ulemâyı topladı. Vaziyeti hülâsa ettikten sonra, "Bakına, gazilerim," diye devam etti. "Kostantiniyye'- . yi fethetmek herşeye rağmen kolay değildir. Daha fazla insana ve muhkem surları yıkacak âletlere ihtiyacımız vardır. Deryayı geçip Rumeli'ye asker çıkaracak donanmadan dahi mahrumuz. Bu.vaziyet karşısında Bizans'ı şu yarısı çürük haliyle ayakta tutmaktan başka çareimiz yoktur. Bu müddet zarfında, etrafımızı çevreleyen dindaş ve soydaşımız beyliklerle ittifak çarelerini ararız. Şimdiye kadar onlarla dâima iyi geçindik. Bizim Anadolu'da gaile çıkarmaya niyetimiz yoktur. Böyle bir gaile Bizans'ın ekmeğine yağ sürer. Lâtinlerin şimdi Bizans'a yüklenmesine bakmayın; biz zayıf düşsek, Bizans'la birleşip üstümüze gelmekte tereddüt etmezler. Şimdilik civarımızda bulunan Türk beylikleri birbirleriyle çekişir dururlar. Ahâli bizden taraf; fakat beyleri bırakmaz ki, gelip iltihak etsinler. Bekleyelim, çekişe çekişe yorulacaklar ve sonunda avucumuza düşecekler. Ne olursa olsun dindaşlarımızla, dinî bir zaruret olmadıkça cenk edemeyiz." Orhan Gazi susar susmaz Kara Ali bir çıkış yaptı: "Beyim, bunun için çok bekler miyiz?" Orhan Gazi gülümseyerek Kara Ali'ye baktı. Mehtapsız geceler kadar koyu gözlerinde zaferin ışığı yanıyordu.

"Sabretmesini bilmeyen muradına eremez, oğul Kara Ali," dedi. ' 'Bursa, İznik, hattâ İzmit kılıçtan evvel sabır-j la fethedilmiştir."

(Dışarıda nevbet vurunca kapıya baktılar. Kantakuzi-| nos'un beklenen elçileri gelmişti.

Haber içeri ulaştırılın-[ca, Orhan Gazi,

' 'Huzura alınsınlar," dedi. "Ümerâ ve ulemânın hazır j bulunduğu şu mecliste onlarla görüşmek isteriz." , Elçiler heyeti içeri alındı. Diz çöktüler. Elçibaşı eli göğ-| sünde, boynu bükük, hediyelerini takdim etti. Takdim edilen hediyelerden Bizans'ın ekonojnik fecaatini kestirmek hiç de zor değildi. Fakat Orhan Gazi hislerini belli i etmeden sordu:

"Haşmetli İmparatorunuza teşekkürlerimizi bildirin. Bir yardımımız dokunursa, kendimizi bahtiyar sayarız. Muratları nedir?"

Elçibaşı kozak (bir nevi madenî zarf) içinde bir mektup uzattı.

' 'Haşmetlü Bizans İmparatorunun ricaları bu mektupta yazılıdır, Haşmetpenâh. Ayrıca derin saygılarını sunmaya beni memur etmiştir; bunu sunmakla şeref duyarım." Orhan Gazi.

"Saygıyı saygıyla karşınız, mektup okunup icap eden cevap verilecektir. Çağrılınca kadar istirahatınıza bakın."

Heyet çıktıktan sonra mektubun okunmasını emretti. Kantakuzinos çok sıkışık olmalıydı.

Orhan Gaziden bir miktar asker istiyordu. Karşılığında en kıymetli şeyini verecekti: kızını— tabî Orhan Gazi bu izdivacı isterse...

Orhan Gazi bir tuhaf gülümsedi:

46

47

Orhan Gazi gerdiği yayı Bizans Prensine hediye ederken. (Hünernâme'den bir minyatür) "Altmış beş yaşına girdik. Şu ana kadar, cennetmekân pederimizin bize münasip bulduğu Nilüfer Hâtûnun üstüne kadın almadık. Dinimiz ruhsat verdiği halde, bu ruhsatı kullanmadık. İkinci nikâhı Kostantiniye ile kıymayı düşünürken, talih, Kostantiniye'nin prensesini karşımıza çıkarır. Beylerimiz, müftülerimiz rey izhar etsinler. Bizans'la sıhriyetimiz bize ne kazandırır?"

Ace Bey söz aldı:

' 'Gazi Beyim, ruhsat verilirse, fikrimi-zi beyan etmek isteriz."

"Hele söyle, Ace Bey."

"Beyim, biz öteden beri Rumeli'ye geçmeye can atmaz mıyız? Rumeli'de bir karış toprağımız olsun, bir avuç asker barındıralım diye yanıp tutuşmaz mıyız? Bu sıhriyet bize Rumeli'nin

yollarını açacaktır. O yola bir kere girdikten sonra dönüşü yoktur. Ucu Kostantiniye'ye kadar uzanır ki, gâsıp imparator Altıncı Yoannis Kantakuzinos'un teklifi, arayıp da bulamadığımız tekliftir. Bizans'a yardım ederken, Bizans'ın içini dışını tanıma fırsatı bulur, zayıf noktalarını bir güzel tespit ederiz. Kısacası Beyim, bir girdik mi bir daha çıkmayız. İmparator, ülkesinin sonunu elleriyle hazırlıyorsa, biz neden durduralım? Kostantiniye'-yi altın tas içinde sunuyorsa, niye reddedelim? Kurban Beyim, bu iş olsun ki gazilere Kostantiniye yolları açıl-sın.

Hikâyenin gerisini Bizans İmparatoru Kantakuzinos'un sürgünde iken yazdığı hâtıralarından takip edelim:

' 'Kantakuzinos [yani kendisi] Orhan'a bir heyet gönderip kızını aldırmasını bildirdi. Orhan, otuz gemi ve bir hayli süvari ve mûtemed adamlarının bazılarını gönderdi. İmparator, ordusu ve kraliçe ile birlikte Silivri'ye geldi. Kızını yabancılarla evlendirmiş olan selefi imparator gibi an'aneye riâyet ederek Silivri hâricinde bir taht kurdurdu. Ertesi gün İmparatoriçe, diğer kızlarıyla beraber çadırda kaldı. Orhan'a zevce olacak Teodora ise tahta geçip oturdu. İmparator da gelerek tahtın etrafındaki sırma işlemeli perdelerin ipini kesti. Perdeler açılınca Teodora taht üzerinde görüldü. Etrafında ağaları diz çökmüş oldukları halde şamdan tutuyor ve müzik ile ahenk oluyordu. Birkaç gün sonra Türk heyeti gelini alıp büyük meserretle götürdüler; Teodora büyük merasimle karşılandı."24

24. Hammer, s. 19.

48

49

Bir hayli zaman sonra bile gâsıp imparator Kantakuzi-nos'u bu düğünden uzun uzun bahsettiren duygu, bu izdivaca verdiği ehemmiyeti açıkça göstermeye kâfidir. Bu sihiyeti kurmaya İmparator mecbur olmuş, Orhan Gazi de hesaplarına uygun bulduğu için kabul etmiştir. Kızı veren de, aian da memleketinin âli menfaatleri istikametinde hareket ettiği inancında olduğuna göre, izdivaç, tamamıyla siyasî mâhiyettedir. Bazı hayali geniş yazarların göstermek istedikleri gibi, aşkla, meşkle zerrece alâkası yoktur. Esasen Orhan Gazi, Teodora'yi; Teodora, Orhan Gazi'yi, ancak nikâhta görebilmişlerdir. Herhalde burada iki taraf için de (Orhan Gazi ve Teodora için) bir fedakârlık bahis mevzuudur.

1346 Mayıs'ında gerçekleşen bu siyasî izdivaçtan bir yıl sonra Üsküdar'da, Bizans İmparatoru Yoannis Kantakuzi-nos'la buluşan Orhan Gazi, Bizans'ı saran Slav tehlikesine karşı büyük oğlu Gazi Süleyman Paşa komutasında 6.000 asker vermeyi kabul etti. Bu görüşmeye Orhan Gazinin oğulları ile, zevcesi Bizanslı prenses Teodora da katıldı. Prens, babasını şehre kadar uğurlayıp üç gün İstanbul'da kaldı. Orhan Bey ise İstanbul'a davet edildiği halde, daveti kabul etmedi. Sadece, Kantakuzinos'un hatıratına göre, İstanbul'u "bir sevgili gibi" uzaktan seyretmekle iktifa etti. O hasretle seyrederken, kim bilir kaç kere iç çekmiş ve dudaklarında kararlı bir tebessüm olduğu halde kaç kere aynı şeyleri tekrarlamıştır:

"İstanbul! Misafir olarak değil, senin ebedî sahibin olarak geleceğim güne kadar bekleyeceğim."

Orhan Gazinin desteği hemen tesirini gösterdi. Müttelik olarak Kantakuzinos'un askerleriyle, fakat Şehzade Süleyman Paşanın emrinde hareket eden gaziler, Paleolo-gos hanedanına (meşru imparatorluk ailesi) bir darbe vurarak İstanbul'a girdiler (3 Şubat 1347). Yuannis Kanta-

kuzinos, meşru imparator Beşinci Yuannis Paleologos ile annesi İmparatoriçe Anna'yı (Anne de Savoie) zorlayıp imparator şeriki olarak meşruiyetini tasdik ettirdi. Diğer kızı Eleni'yi de meşru imparator Paleologos'a nikahladı. Böylece iki aile arasında bir bağ kurdu. Bizans'ı müşterek idare etme kararı aldılar.

İki imparator tarafından idareye Bizans eskiden beri alışıktı. Ama umumiyetle aynı aileden gelen imparatorlar bu işi yapardı. Şimdi bir değişiklik mevzuu bahisti. Kan-takuzinos ailesi işe karışmış, imparatorluk hakkı tek aileden çıkıp iki aile arasında bölüşülmüştü. Fakat

Bizans'ın önde gelen papazları ve idarecileri bu işi hazmettikten sonra, halka söyleyecek bir şey kalmıyordu. Zaten ekonomik sıkıntı ve siyasî buhranlar, halkı, "Ne olursa olsun" umursamazlığına itmişti. Valekerna Sarayında kimin oturduğu umurlarında bile değildi. Orhan Gazinin yardımına sevinmişlerdi. Sıkıntıların biraz olsun hafifleyeceğini, en azından Lâtin (Katolik) tehlikesinin bertaraf edileceğini umuyorlardı.

İmparatorluk sarayındaki yerini sağlamlaştırman Kanta-kuzinos, bir müddet sonra dâmâdı Orhan Gaziden yüz çevirmeye başladı. Papaya müracaat ederek, Osmanoğul-larının üstüne bir Haçlı seferi düzenlenmesinin zaruret haline geldiğinden bahsetti. Bununla birlikte, her başı sıkıştığında yine Orhan Gaziden yardım talebinde bulunuyordu. Rumeli'de bir üs tutmayı İstanbul fethi için zarurî sayan Orhan Gazi, istenilen her türlü yardımı yapmakta asla tereddüt göstermedi.

Süleyman Paşa komutasındaki gaziler, Kantakuzinos'un en büyük tehlikeli düşmanı, Sırp Kralı Duşan'ı yendi. Sırpların eline geçmek üzere bulunan Selanik'i kurtardı (1349). Bu sefere Kantakuzinos'un oğlu Matheos da Bizans donanmasıyla iştirak etmişti.

50

51

Bu arada Kantakuzinos'la ortağı Paleologos'un arası tekrar açıldı. Paleologos, Venedikliler, Sırp ve Bulgarlarla anlaştı. Buna mukabil Orhan Gazi ve Ceneviz, Kan-takuzinos'u destekliyordu. Orhan Gazi bu son, ama en mühim yardımın karşılığı olarak, Bizans'tan Gelibolu Yarımadasında küçük bir kale istiyordu.

"Niyetimiz bu kaleyi kullanıp Bizans'ı sıkıştırmak değil, Bizans'a dışardan gelebilecek müdahalelere karşı koymaktır. Her seferinde deryayı geçmek zor gelir; askerimiz henüz kâfi derecede deryaya alışık değildir" diyordu.

Orhan Gazinin kayınpederi durumunda bulunan Kantakuzinos'un bu teklifi kabul etmesi üzerine, Orhan Gazi, yine büyük oğlu Şehzade Süleyman Paşa kumandasında on bin kişilik bir yardımcı kuvvet gönderdi. Bu kuvvet Edirne'de muhasara altında bulunan Matheos'u (Kanta-kuzinos'un oğlu) kurtardı. Bununla da kalmadı, Dimeto-ka'da Sırp ve Bulgar ordularına karşı büyük başarılar elde etti (1352). Buna mukabil Gelibolu Yarımadasında bulunan Çimpe Kalesi Osmanlılara terk edildi." Şehzade Süleyman Paşa bu kaleye bir miktar asker bırakıp, beraberine aldığı kuvvetlerle Üsküdar, Kadıköy ve Marmara Adalarını fethetti (1352).

Müthiş bir ihtirasla dolu bulunan Yuannis Kantakuzinos, Orhan Gazinin kifâyetli yardımları sayesinde hem yerini sağlamlaştırmış, hem de Trakya ve Makedonya'ya tekrar hâkim olmuştu. Artık kendisine saltanat ortağı istemiyordu. Bütün kudreti elinde toplayacak, Bizans'a tek başına hükmedecekti. Bizans'ın esas imparatoru Paleologos'-u bir darbe ile tahttan indirip Tenedos'a (Bozcaada) sürdü (1353). Orhan Gaziden de, Çimpe Kalesini, ücreti karşılı-

21)- İsmail Hakkı Uzunçarşdı'dan naklen, Kantakuzinos, c. 7, s. 689-
ğında geri vermesini istedi. On bin altın (Muralt'a göre
kırk bin altın) teklif etti.

Orhan Gazi, bir müddet Kantakuzinos'u oyaladı. Ümerâ ve ulemâsıyla meşveret etti. Fikirler beyan edildikten sonra, Orhan Gazi, Şehzadesi Murad'a (istikbalin Hü-davendigârı) döndü: "Şehzademiz ne düşünmekte, bilmek isteriz." Şehzade Murad, zaten fikir beyan etmek istiyor, fakat bütün görüşlerin serd edilmesini bekliyordu. Kimisi tenezzül edilmemesini, gerekirse Çimpe'yi tekrar kuvvet zoruyla fethedebileceklerini söylemiş; kimisi, bilhassa ulemâ, kalenin iade edilmesine karşı çıkıp Çimpe'de kalınmasını savunmuştu. Şehzade Murad: "Sultanım [ilk defa sultan sanını kullanan Orhan Gazidir] , fırsat bu fırsattır. Madem ki İmparator gaile çıkarma peşindedir, yürüyelim, üzerine varalım. Çimpe'nin civarıyla Gelibolu Yarımadasını bir tamam fethedeyip Boğaza hâkim olalım. Peygamber sancağı Kostantiniye'ye gire-cekse, ancak böyle girebilir. Biz lütfen verilmiş gibi olan Çimpe'ye

sıkışıp kalacağımıza kılıç zoruyla fethedeceğimiz topraklara kök tutar, atlama taşı olarak kullanır, oradan Kostantiniye'ye sızarız. Kantakuzinos Osmanlıyı Rumeli'ye davet ederken düşünmeliydi. Osmanlı oyuncak değildir ki gel dendiğinde gelsin, git dendiğinde gitsin. Çimpe'den çıkmak olmaz. Reyim, Gelibolu'yu feth ile Çimpe'yi tahkim etmektir. Ancak o zaman kimse topraklarımızı altınla satın alma fikrine kendisini kaptırmaz."

Orhan Gazi memnuniyetini saklamadı: . "Aklımdan geçenleri bir güzel dile getirdin, Murad," dedi. "Bu güzel düşüncelerinin tahakkuku için Cenab-ı Allah yardımcımız olsun. Gaziler, rey nedir?"

52

53

Şafakla birlikte, Rumeli'ye geçiş kararı çıktı. Bu karar Osmanlının kaderini değiştirecek, beylik, imparatorluğa doğru kanat vurmaya başlayacaktı.

Şimdilik bunların hepsi vâsıttadan ibaretti. Osmanlılar için bütün yollar Kostantiniye'ye çıkıyordu—Peygamber Efendimizin müjdesini gerçekleştirmeye.

Ama ondan da önce Karasi Beyliğinin son kalıntısı Yahşi-eli, Ertenaoğullarında bulunan Ankara ve Gerede Beyliği ilhak edilecekti (1354). Bunlar, Osmanlı Devletinin (artık rahatlıkla 'devlet' tâbirini kullanabiliriz) insan gücünü besleyeceklerdi. Rumeli harekâtından önce buna ihtiyaçları vardı.

54

Rumeli'ye geçiş

Herkes çıkıp Orhan Gazi, oğlu Şehzade Süleyman ve Şehzade Murad'la başbaşa kalınca, ikisine birden sordu:

"Bu sefere kimi serdar yapmalı?"

Şehzade Murad, ağabeyine bakıp susuyordu. Her ne kadar babaları ikisine birden sormuş olsa da, söz büyük kardeşindi. Şehzade Süleyman, gözlerini yerden kaldırmadan söze başladı:

"Keremli sultanım, Hazret-i Allah'ın yardımı ve Sultan babamın desteğiyle, ümidim şudur ki, gazilere serdar-lık ederim. Peygamberler Sultanının mucizesi, evliyanın kerameti, gazilerin gayret ve şecaatiyle tehlikeler dolu deryayı geçebilirim. Rumeli fethini bana ısmarla."26

Orhan Gazinin gözleri memnurlukla parladı. Fakat uzun sürmedi, küçük oğlu Murad'a baktı.

Acaba o ne düşünürdü?

26. Yeni kaynaklar burasını umumiyetle Çimpe adıyla zikrederler. Hayrullah Efendi tarihinde "Çimbicik" adıyla geçen bu yerin sonradan "Viranhisar" ismini aldığı belirtilir (c. 2, s. 36). Buna mukabil eski müverrihler "Çimenlik Hisarı," "Çin Hisarı," "Çimen Kalesi," "Çim-lik," "Çimbi," "Çimbeni," "Cembi" gibi değişik isimler verirler.

55

"Sevgili şehzademiz Murad'ın da fikrini almak isteriz. Şanlı ceddine her haliyle lâyük olduğunu ispat etmesi ihtiyar yüreğimizin tesellîsidir. Bu fetihde serdar olarak kimi görmek ister?"

Şehzade Murad, küçüklüğünden bu yana kılıç sallıyor, umumiyetle ağabeyi Süleyman Paşa ile, bazan da kendi başına fetihlere gidiyordu. Kahramanlıkta, cesarette, ustalıkta, adalette ağabeyini aratmıyordu. Silâh arkadaşları her iki şehzadeyi de sevip sayıyorlardı. Zaman zaman Orhan Gaziden sonra hangisinin tahta çıkacağını düşünüyor, aralarında bir tercih yapamıyorlardı. Bunu kader tâyin edecekti.

"Sultanım," dedi, "ağam Süleyman Paşanın tecrübesi bu çetin fethi kolaylaştıracaktır.

Arkasında sıradan bir kılıç eri gibi ölüme dahi gitmeye hazırım. Bundan şeref duyarım. Zira Allah katında rûbelerin en büyüğü şehâ-dettir."

Orhan Gazi, sıkılmasa ikisini birden kucaklayacaktı. Fakat mevkii buna mâni idi. Hiç bir surette zaaf gösteremezdi. Bu mecburiyetin muktezâsı olarak, zaman zaman bir baba olduğunu dahi unutmak durumunda kalır, herhangi bir sebeple yumuşacık çırpıntılarının şefkatini serpiştirmeye başlayan kalbini, mevkiinin vakur kaideleriyle sustururdu.

Sadece alınlarından öptü:

"Tiz hazırlıklar yapıla, Rumeliye seferimiz vardır! Ce-nab-ı Mevlâ hemen hepimize zafer müyesser eylesin."

El öpüp huzuru terk ettiler.

Sonra Süleyman Paşa, maiyetiyle, uhdesinde bulunan Karesi ülkesine gitti. Ordusunu hazırladı. Lala Şahin Paşa ile, Karesi Beyliğinin ilhakından sonra Osmanlı hizmetine

56

geçen Hacı İlbeyi, Evranos Gazi, Gazi Fazıl ve Yakup Acc Beyleri yanına aldı.²⁷

Bu tecrübeli kumandanlardan başka, Süleyman Paşanın yanında, Akça Kocaoğlu, Balabancıkoglu, ve Karaha-sanoğlu gibi, babalarının şanlı mazisini, kahramanlığını, yiğitliğini, daha mühimi, idealini tevarüs etmiş kumandanlar da bulunuyordu.

Fetih ordusu, Çanakkale Boğazının Anadolu yakasına yürüdü. Bir noktada durdu. Boğazın en dar noktasıydı. Önlerinde Boğazın billur suyu, daha ötelerde Rumeli sahilleri uzanıyordu.

Osmanlı ordusu buradan karşı sahili hasretle uzun uzun seyrettiği için, tarihlerimiz bu noktaya "Temâşâlık" adını verdi. Ancak, Temâşâlık diye adlandırılan yerin neresi olduğunu kestirmek çok zor. Bu mevzuda tarihler mütenakız isimler kullanıyor.²⁸

Biz burada umumiyetle zikredilen Edincik üstünde duralım. Hoca Sadüddin'e göre, Süleyman Paşa, Edincik adındaki şirin kasabaya gelerek, eski ve garip bina kalıntılarını gördükten sonra, Temâşâlık adı verilen Süleyman kasrına çıktı. Buraya Belkıs'ın (Sebe Melikesi Belkıs) tahtının taşındığı yerdir derler.²⁹

Bu geçiş, Hammer'e göre, Türklerin Rumeli'ye on dokuzuncu, Osmanlıların ise on yedinci geçişidir. Diğer geçişler daimî bir fethi netice vermediği için, millî tarihçiler üstünde durmamışlar, fakat bu geçişi destanlaştırmışlardır.

Hakları yok değildir. Zira bu geçiş, hayli zamandır Bizans'ın kalbine uzanmış bulunan Müslüman kılıcının m-

27. Hoca Sa'düddin, s. 21.

28. Ace Bey (yahut Ece Bey) adıyla andan Eceabat'ı Gazi Fazıl Beyle birlikte fethetti. İkisi de fethettikleri o mübarek toprakta gömülüdür.

29. Naara Burnu, Belkıs Harabeleri, Viranca Hisar, Çardak, Güvercinlik, Edincik, Lapseki, Kemer İskeleyi gibi. Fazla bilgi için bk. 1. H. Da-nismend, Osmanlı Tarihi (İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1947), c. 1, s. 27.

57

hâyet kalbe girmesi ile, Bizans'ı can evinden onmaz biçimde yaralaması hadisesidir. Yine bu geçiş, Osmanlı Devletini, imparatorluk ummanına açmış, madde plânında topraklar genişlerken, mânâ plânında asıl netice istihsal edilerek, Kostantiniye hedefi bir rüya olmaktan çıkmış ve hakikate yaklaşmıştır. Bunun moral neticelerini de hesaba katmak lâzımdır.

Osmanlı bu moralle Gelibolu'yu tamamen fethedip, çok kısa sayılabilecek bir zaman dilimi içinde Bizans'ı İstanbul surları içine hapsedmiştir.

Milletler, menkıbeleriyle kahramanlık destanlarından hız alırlar. Bu geçişin de. akla yatmasa bile. düşündürücü bir destanı vardır. Osmanlıların iki salla boğazı geçerek Çimpe mevkiine çıktıkları ve buradan Gelibolu fethine başladıkları anlatılır. Bazı yabancı tarihçiler—hattâ zaman zaman yerliler bu sal destanıyla küstahça alay ederler. Ancak Yunan mitolojisinin ders olarak mekteplerde okutulmasına ses çıkarmadıkları halde. Osmanlı tarihindeki kerametvârî destanlarla alay etmeleri manidardır.

Biz burada, bir mühim hususun altını çizmek istiyoruz. Hristiyan milletlere (bilhassa da Yunan'a) âit mitolojiler, umumiyetle ahlâksızlık üstüne kurulmuşken. Müslüman milletlerinki keramete, kahramanlığa müstenittir.

Aslında Rumeli'ye seksen kişinin iki salla geçmesi, mantığı çok zorlayan bir hâdise değildir. Hristiyanların nice olamaz sandığını gerçekleştiren bir millet için. imkânsızlıklarla mücadele edip azminin, mefkuresinin, imânının icabını yerine getirmesi niçin zor olsun? Çünkü bu

millet, o zamanlarda da "olmaz" zannedilene gerçekleştirmiş, meselâ alınmaz denen Bursa'yı, İzmit'i almış, yenilmez denilen Bizans'ı kaç kere yenmiş, tâ Horasan'dan Söğüt'e (7.000 km) vuruşarak gelmiştir. Bu uzun ve meşakkatli yolculuğu, bütün menfi şartlara rağmen, başarıyla yürüyüp. kendisinden kat kat büyük aşiretlere.

58

beyliklere rağmen devlet olabilen Osmanlı, niçin salla denizi geçmesin? Şu var ki, Osmanlı Devletinin elinde, küçük de olsa, bir donanma bulunması gerekir. En azından. Karesi Beyliğini ilhaktan sonra, Karesi Donanmasının Osmanlılara intikal etmiş olması lâzımdır. Gemileri olduğu halde, salla karşı kıyıya geçmelerini, eğer o zamanki şartlarda başka mâkul izahı yoksa, anlamak güçtür. Ancak, Süleyman Paşanın, bu harekâtı çok gizli tuttuğu, hattâ son aha kadar yakınlarına dahi açmadığı yolunda rivayetler var ki, o takdirde, gemilerle girişilecek bir umumî harekâtı Bizans'ın fark edeceği endişesiyle, meşhur salları kullanmış olabilirler. Ne olursa olsun, neticeye tesir etmediğine göre, meselenin uzun uzun tetkiki ve tahlili lüzumsuzdur. Netice olarak, Osmanlılar, 1354'de Anadolu'dan Rumeli yakasına geçmiş, böylece Rumeli fütuhâtı başlamıştır.

Destanlar, menkıbeler, millî ahlâk ve karakterin ipuçlarıdır efsaneler ve mitolojiler de öyle. Nitekim, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Hristiyan milletlerin mitolojileri, umumiyetle ahlâk dışı çapraşık münasebetler üstüne kurulu iken, millî destanlarımız tam bir ahlâk ve imân abidesi hükmündedir. Bu itibarla, Rumeli'ye salla geçişin hikâyesini, eski tarihçilerin çizdikleri çerçeveye sâdik kalarak nakletmekte bir mahzur görmüyoruz.

Süleyman Paşa, bir gece vakti, Boğaza hakim bir tepede oturmuş, hilâlin dalgacıklar arasında yıkandığını seyrediyordu. Hâmmere'e göre, etrafında esrarlı sesler, dalgaların seslerine karışıyor ve doğuyu aydınlatan hilâl, gümüşî bir U şeritle Avrupa'yı Asya'ya bağlıyordu. Rüyada Şeyh Edebâ-h li'nin göğsünden çıkıp Osman Gazinin göğsüne giren hi-i lâl, işte bu hilâldi.³⁰

30. Hoca Sa'düddin, s. 31.

59

Orhan Gazinin Silsilenâme'de bir minyatürü

Dalgın dalgın Rumeli'yi seyrediyor, fethi nasıl gerçekleştirebileceğini düşünüyordu. Tarihî mes'uliyetin bütün ağırlığı omuzlarına yıkılmış, Rumeli'ye geçişin Osmanlılar için bir kader çizgisi ve dönüm noktası olduğunun idrâki içinde, plânlar yapmaya başlamıştı. Denizi nasıl aşacaktı? Askerlerini nasıl karşıya geçirecek, nasıl tutunacaktı?

Yakınında ayak sesleri duyunca döndü. Ay ışığında, gelenleri tanımakta gecikmedi. Ace ile Gazi Fazıl Beylerdi. Selâm verdiler.

60

"Ve aleyküm selâm, yiğitlerim, hele oturun, söyleşelim."

İki yanına geçip oturdular. Şehzadenin dalgınlığını hemen fark etmişlerdi. Fazıl Bey dayanamadı:

"Ulu bahtlı şehzademiz, böyle dalgın dalgın deryaya bakıp ne düşünürler?"

Süleyman Paşa iç çekti. Gözlerini Rumeli kıyısından çekmeden,

"Rumeli'yi," dedi. "Deryayı nasıl aşacağımızı bilemiyoruz. Hiç değilse bir dil [esir] alabilsek, karşı tarafın zayıf yerlerini öğrenebilsek, iyi olurdu."

Ay ışığında şevkle parıldayan gözler, anlaştı. Ace Bey,

"Bu işi bize ısmarlayın," dedi. "Karşıya varıp dil alarak gelelim."

"Deryayı nasıl geçersiniz?"

Gazi Fazıl Bey söz aldı:

"Beyim, azmin önü kapatılamaz, diyen atalarımızın ruhuna rahmet. Muradınız kâfirden dil almaksa, endişe buyurulmasın, alınır. Gaziler arasında eli yatkınlar var. Küçük bir sal bu yolu açar. Ace karındaşımla sala binip Rumeli'ye gidip dil alıp, Allah'ın yardımıyla döneriz."

' Ne zaman geçmeyi düşünürsünüz ?"

"Hemen yarın gece ay doğmadan."

"Hak Teâlâ muininiz olsun. Hizmetinizi Cenab-ı Mevlâ yüce katında kabul buyursun. Haydi uğurlar ola.

Ertesi gün sal hazırdı. Kimse bir şeye benzetemiyordu ya, iş göreceği belliydi. Ay geç doğuyordu. O vakte kadar işlerini bitirmeleri lâzımdı.

Karanlıkla birlikte salı denize attılar. Ace Beyle, Gazi Fazıl Bey sala bindi. Sah tevekkül denizine saldılar.³¹ Dalgaların çırpınışı sahile değil de sanki yüreklerine vuruyor-

31. Hammer, s. 19. Osman Gazinin meşhur rüyası için bk. Yavuz Ba-hadıroğlu, Osman Gazi (İstanbul: Yeni Asya Yayınevi. 1983).

61

du. Heyecanlanmışlardı. Fethin öncülüğü şerefiyle müşerref olmak az şey değildi. Heyecan, bunun heyecanıydı. Yüreklerinde korkunun zerresi yoktu.

Karşı sahile geldiklerinde vakit geceyarısına yaklaşmıştı. Ay az sonra doğardı. Ellerini çabuk tutmaları lâzımdı.

Salı kumsala çekip bağlıklar arasına daldılar. Biraz yürüdüler. Birden, bir çoban kavalının ince hıçkırığı kulaklarına doldu. Sesin geldiği yana gittiler. Bir karartı görünce durdular. Ace Bey, .

"Ben hallederim," diye fısıldadı. "Burada bekle."

Gazi Fazıl beklerken, Ace Bey yürüdü. Ufak tefek bir Rum, kavala benzer bir çalgıyı öttürüyordu. Neye uğradığını anlayamadan yakalandı. Kendini Ace Beyin mengeneyi andıran kolları arasında buldu. Bir eliyle de ağzını kapattığı için bağırıyor, ne kadar çırpınsa kurtulamı-yordu.

Ace Bey, arkadaşının yanına döndü. Birlikte kumsala indiler. Adamın kollarını ve ağzını bağladılar. Böylece esirleriyle tekrar denize açıldılar.

Ve esiri getirip Süleyman Paşanın önüne bıraktılar.

"Dil aldık, Beyim, gayrisi senin bileceğin."

Süleyman Paşa ikisini de kucaklayıp alınlarından öptü.

"Allah sizden razı olsun, dertlerime derman oldunuz. Artık deryanın nasıl geçileceğini biliyorum. Küçük bir sal üç kişi taşıyabildiğine göre, büyük bir sal kırk kişi taşıyabilir demektir. Böyle iki salımız olursa seksen babayiğidi karşıya geçirdik gitti. Seksen babayiğidin de Rumeli'de bir kale fethetmesi olmayacak iş değildir. Esiri çözün."

Kollarını çözüp ağzındaki tıkacı çıkardılar. Gözleri korkuyla büyümüşü. Besbelli, rüya filân gördüğünü zannediyordu.

"Ne . . . Neredeyim?" diye kekeledi.

62

' 'Korkma," dedi Süleyman Paşa. ' 'Canın tehlikede değil. Bize ne iş yaptığını söyle."

Korkusu geçmemişti. Ama Süleyman Paşanın yüzü, içine itimat telkin ediyordu.

"Bağ bekçisiyim," diye konuştu. "Çobanlık da yaparım. Ama bıktım. Beylerin zulmü soluğumuzu keser. Siz Osmanlısınız. Çimpe'de sizlerden çok var. İyi insanlarsınız. Niye gelip de bizi zâlim tekfurların elinden kurtarmıyorsunuz?"

Süleyman Paşa, arkadaşlarına baktı. İçinden şükrediyordu. Düşmanlar tarafından bile özlenip istenen bir adalet sancağının sancaktarı olma sevinci ruhunu şenlendir-mişti.

"Bize yol gösterir misin?" diye sordu.

"Hem de seve seve, gelir misiniz?"

"Geleceğiz," derken, içini çekti Süleyman Paşa. "Tâ Kostantiniye'ye kadar geleceğiz, Allah isterse..."

"İster," diye atıldı adam. "İsâ Babamızla Meryem Anamız bile ister. Eminim tekfurlarla imparatorun yaptıklarından en çok onlar tiksiniyor."

Süleyman Paşanın gözleri dalmıştı:

"Evet, bu içtimâî sukut [düşüş] bir gün siyasî sukutu netice verecektir; biz de bundan eminiz. Şimdi söyle bakalım..."

Esirle uzun uzun konuştu.

Ve ertesi sabah, erkenden iki büyük salın yapılmasını e^mretti. Ağaçlar kesilmeye, yontulmaya başladı. Nuh Aieyhisselâmın mucizesinden aldıkları ilhamla" iki kocaman sal yaptılar. Süleyman Paşa, sahilde bulunan kasabalardan sığırlar toplattı. Etini yiyip derisinden kayışlar yaptırdı. Kütükler bununla birbirine bağlandı.

*>2. Hoca Sa'düddin, s. 21.

63

Gece çökene kadar iş bitmişti. Sallar yüzdürüldü. Birine başta Şehzade Süleyman Paşa olmak üzere, yakınları, Ak Sungur, Kara Oğlanoğlu, Kara Timurtaş, Kara Hasa-noğlu." Akça Kocaoğlu, Balabancıkoglu ve kırk seçme yiğit bindi. İkinci sala ise, başta Gazı Fazıl Bey, Ace Bey, Evranos Beyle yine kırk yiğit bindi. O karanlık gecede Allah'ın hidâyet şimşeginin ve Müslümanlık nurunun rehberliğinde, Nuh'un gemisini andıran iki tekne ile fetih gemilerine örnek olmak üzere, "Biz Süleyman'ın emrine sert fırtınalı rüzgârlar verdik"34 müjdesine dayanarak karanlık gece içinde sözü edilen kaleye yanaştılar.35

Hisarın önüne varınca, Rum esirin gösterdiği yolda ilerlediler. Büyük bir gübrelik üstünden merdivenle hisara tırmandılar. O sırada hasat ile meşgul olan ahâli tarlalara dağılmış olduğundan hisarı kolayca zaptettiler (Hammer, c. 1, s. 181). Kale halkı gemisiz deryanın geçilemeyeceğine güvendiği için gaflet uykusunda uyuyordu. Bu yüzden hepsi esir edildi, ama esirlere iyi davranıldı. Bunların arasında bulunan bazı gemiciler, gösterilen güler yüz ve kazançlı yollar karşısında, harekete geçtiler, iskelelerde yatan gemileriyle Anadolu yakasından asker çekmek üzere sayısız dilâverlerle birlikte karşı yakaya gönderildiler. Bolayır ve Akça limanda bulunan kâfir gemileri, Şehzadenin emriyle, Ace Bey tarafından satın alındı (yahut zaptoiundu). Gemiler karşıya gönderildi. Üç gün sonra istihkâmda üç bin Osmanlı muhafızı bulunuyordu. Osmanlının adımı bir daha geri atılmamak üzere Rumeli'ye atılmıştı (1354). Bu Feth-i Mübîne doğru atılmış en büyük adımdı.36

33.

33. Osmanlılarda "kara" lâkabı öylesine çok kullanılıyor ki, yiğitlik mânâsına geldiği anlaşıyor. Nitekim Osman Gaziye de "Kara Usman" denmiştir.

34. Enbiya Sûresi, 81.

35. Hammer, s. 19.

64

Geçişin efsanevî hikâyesi kısaca bu. Şimdi meselenin özüne avdet edelim.

Bu geçişin ne şekilde gerçekleşirse gerçekleşsin, kalıcı bir fetih hareketi olduğuna şüphe yoktur. Ama Çirnpa Hisarına gece girilmesi hâdisesi önceki gelişmelere uymamaktadır. Zira, hatırlayacağınız gibi Çimpe, Bizans İmparatoru tarafından, yardımlarına karşılık Orhan Gaziye terk edilmiş, hatta bir defa da parayla geri alınmak istenmişti. Ama Orhan Gazi gelmemişti. Ya bu istek daha sonraki bir tarihtedir, yahut Çimpe, kimbilir hangi sebepten Bizans'a terk edilmiş, sonra Rumeli'ye geçilip (sallar yahut gemilerle) yeniden fethedilmiştir. Bu geçiş sırasında, büyük bir zelzele olduğu, kale bentlerinin yıkıldığı ve bunu Allah'ın büyük bir lütfü olarak gören gazilerin coşkun bir şevkle yıkıntıları aşip kaleleri kolaylıkla fethettikleri şeklinde rivayetler de vardır. Hammer bunu alaycı bir üslûpla naklettikten sonra, zaten Osmanoğullarının her başarıyı Allah'ın rahmetine bağlamak gibi "tuhaf" bir alışkanlıkları olduğunu söyler. Bu duyguyu paylaşmasını bir Avusturyalı tarihçiden beklemek elbette doğru olmaz. Ama Osmanoğullarının o duygu ve inanç sayesinde dünyanın yarısına hâkim olduklarını ve o duygunun zayıflamasıyla inkırazı sürüklediklerini, onun dahi bilmesi gerekirdi.

Burada bir hatırlatma daha yapmayı faydalı buluruz. Umumiyetle Osmanlı Devletinin İstanbul fethi öncesini teşkil eden bölümü, maalesef hâlâ karanlıktır. Bir kısım vesikalar Edirne yangınlarında, bir kısmı Bursa'nın Timur tarafından yakılması sırasında mahvolmuştur. Esasen Osmanlı Devletini kuran Kayı Boyunun mâhiyeti de alaca

36. Başta Hoca Sa'düddin olmak üzere. Neşri, Âlî. Lûtfî. Solakzâde. İdris. Hacı Kalfa ve Küçük Nişancı bu geçişi 1356 yılında olmuş gösterirler. Biz. Danişmend'in verdiği 1354 tarihini izah şeklini mantıkî bulup, esas aldık.

65

karanlıktır. Bugün doğru kabul ettiğimiz ve belge gözüyle baktığımız yazmalar, dilden dile gelen nakillere dayanılarak ve tabîî yazarının muhayyilesi bir hayli karışarak vücuda getirilmiştir. Bunlar bir yana, mevcut vesikaların, bırakınız dış ülkelerde kalanlarını, ülkemizde bulunan kısmı dahi hâlâ tasnifsizdir. Böyle olunca Osmanlı tarihini yazmaya kalkışanların el yordamıyla yürümekten başka çareleri yoktur.

Süleyman Paşa, gazileriyle birlikte "olmaz" "ı olur" yapmıştı. Rumeli'de artık sarıklı mücâhitlerin tekbiriyle ezan sesleri yükseliyordu. Ve o zamana kadar tek kıta üstünde bulunan devlet, bu geçişle ikinci kıt'aya ayak basıyor, böylece tek ayak üzerine durmaktan kurtuluyordu.

Devrin millî şairi elbette bu mühim hâdiseyi unutmayacak ve coşkun satırlarına geçirecekti: Keramet gösterüb.halka suya seccade salmışsın, Yakasın Rumeli'nin dest-î takva ile almışsın.

37 Süleyman Paşa şuurlu biçimde iskân faaliyetlerine girişti. Babasına yazdığı mektupta şöyle diyordu:

"Bu tarafta fetholan hisarlarda komağa çok adam ister; lütfedüp yarar yoldaş gönderesüz." 38

37. Mevlid şâiri Süleyman Çelebinin büyük babası ve Osman Gazinin kayınbiraderi Şeyh Mahmud'un Gazi Süleyman Paşa için 1354'de yazdığı tahmin ediliyor.

38. Âşık Paşazade, Tevârik-i Âl-i Osman (İstanbul, 1332).

66

6

Fetih zincirinin diğer halkaları

Rumeli fütuhâtı bir zincirdir. Kaleler, kasabalar bu zincirin halkalarını teşkil eder. Çimpe Hisarı, belki bir üs olarak son derece ehemmiyetlidir, ama etrafı düşmanla çevrili bir hisarın fazla işe yaramayacağı da açıktır. Bu bakımdan fetih zinciri uzamalı, bütün civarı sarıp sarmalamalıydı.

Süleyman Paşa, kuvvetlerini ikiye ayırdı. Bir kısmını kendi kumandasına aldı. Diğer kısmını ise başta Hacı İl-beyi olmak üzere kumandanlarına taksim etti.

Her biri bir başka tarafa yayıldılar. Hacı İl-beyi Malkara ve İpsala'yı alarak Silivri'ye girerken, Süleyman Paşa, Tek-furdağı (Tekirdağ) ve civarını, Çorlu'yu, Hayrabolu'yu ele geçirdi.

Bu sırada Keşan fethiyle vazifeli Evranos Beyden bir mektup geldi:

"Bevitn. Dimekota ile Edirne muhafızı bir baskına hazırlanıyorlar, meded."

Şehzade bin süvari seçip Evranos Beyin imdadına gönderdi.

Evranos Bey istediğini almıştı. Hâlâ az adamı vardı. Ama düşmana büyük bir ders vermek için kâfiydi. Müna-

67

sip bir yer seçip, baskına gelecek düşman kuvvetlerini beklemeye başladı.

Hazırdı. Kara Cafer'i az bir kuvvetle ortada bırakmış, kendisi yolun bir tarafında pusuya girmiş, öte tarafını ise, Yiğitbaşı isimli genç bir komutana tutturmuştu.

Düşman görüldü. Karşısında Kara Cafer'in kuvvetlerini bulunca, Osmanlıları bundan ibaret zannederek sevinçle hücumla geçti. Fakat yanılmıştı. Savaşın en kızgın verinde Kara Cafer'in kuvvetleri birden çekilmeye başladı. Aynı anda Evranos Bey bulunduğu yerden fırladı:

"Haydaaa bre!.."

Öte yandan Yiğitbaşı aynı şeyi yaptı:

"Haydaaa!.."

Ve düşman sözün tam manâsıyla imha edildi.

Buraya Namık Kemal'in bir tesbitini almak istiyoruz. Diyor ki: "Osmanlılar, kuruluşlarından beri düşmanları üstüne bir çok baskınlar yapmış, hemen hepsinde de başarıya ulaşmışlardır. Halbuki Rumlar, ne vakit baskına kalksalar, bu önceden duyulmuş ve kendileri pusuya düşmüşlerdi.

"Bu hal ise, Osmanlıların Rumlar arasında, kendi milleti aleyhine daima casus bulup kullandıklarını göstermektedir. Rumlar, Osmanlılar içinde kendilerine casus bulamamışlardır. İki milletin terbiyesiyle ahlâkındaki fark burada da kendini gösterir. Zaten anladık ki o kadar fark olmasa, dört yüz elli altı kişiden kurulan ufak bir devlet, koca Bizans İmparatorluğunu nasıl yok edebilirdi?"³⁹

Şehzade, büyük hedefe çok yaklaşmıştı. Çekmece önle-rindeydi. Hattâ Çekmece'yi muhasara bile etmişti. Bu sırada, Balkan Hıristiyanlarının bir Haçlı ordusu hazırladığını öğrenen Orhan Gazi, bunu bir mektupla oğluna duyurdu ve muhasarayı kaldırmasını emretti. Öte yandan V). Namık Kemal. s. 8.

Hı/ans İmparatoru da devamlı elçiler, kıymetli hediveln göndererek, Süleyman Paşa'dan Gelibolu'ya dönmesini rica ediyordu.

İmparatorun yalvarmalarına elbet kulak asmayacaktı. Ama Balkan ittifakı ve babasının emri elini kolunu bağladı. Muhtemel büyük bir muharebeyi kabul edebileceği en münasip yere, Bolayır'a çekildi.

Bu seferde ele geçen ganimet o kadar çoktu ki, Süleyman Paşanın önünde kıymetli taşlar, altın liralara, gümüş takımlar, tepeleme yığılmıştı. Süleyman Paşa birkaç gümüş lirayı kendine ayırdı ve külâhına taktırdı. Hazinesinin hissesini de çıktı. Kalanım gaziler arasında taksim etti. Bu ganimetle Müslümanlar öylesine zenginleşti ki, bazı tarihçilere göre, çevrelerinde zekât verecek kimse bulamaz ol dular.

Süleyman Paşa'nın vefatı

Son günlerde, Süleyman Paşaya bir hüzün çökmüştü. Sık sık, öldüğü takdirde Bolayır'a defnedilmesini, kabrinin küffar tarafından çiğnenmesine izin verilmemesini vasiyet ediyor, yanındakiler ise için için ürpererek, "Allah geçinden versin, Beyim" diyorlardı. "Allah bize yokluğunuzu göstermesin; cümlemiz yolunda ölmeye hazırız."

Mahiyetini kendisinin de kestiremediği iç sıkıntısını dağıtmak için, birgün ava çıkmıştı. (Cirit oynadığına dâir rivayetler de vardır) Avinin peşinde at sürerken, atının ayağı bir çukura düştü. Şehzade yuvarlandı ve başını bir kayaya çarptı. Etrafını sardılar. Fakat ellerinden birşey gelmezdi. Sadece şehâdet getirebildi, başı yana düştü. Gözleri sonuna kadar açık ve İstanbul istikametine dönüktü. Kimbilir, belki de hâlâ Büyük Fethin rüyasını görüyordu.

Şehzadenin vefat tarihi, yine alaca karanlıktadır. 1359 yılı birçok tarihçi tarafından tercih edilmiştir. Bu mevzuda 1350'den 1360'a kadar muhtelif rivayetler mevcuttur.

68

En kuvvetli rivayete göre, Şehzade Süleyman Paşa, 1316 senesinde dünyaya geldiğine göre, vefatında kırk üç yaşındaydı. Vasiyeti mucibince Bolayır'da bir tepeye gömüldü. Sultan İkinci Abdülhamid tarafından yaptırılan türbesi, devrin mimarî hususiyetlerini taşır. Kadirşinas milletimiz o büyük kahramanı, Rumeli Fâtihini aradan geçen yüzyıllara rağmen unutmamış; türbesi, dâima bir ziyaretgâh, bir makam olarak millî vicdanlardaki mümtaz yerini muhafaza etmiştir. Namık Kemal de aynı yerde yatar. Sultan İkinci Abdülhamid, ona da bir türbe yaptırmıştır.-

Düşman geliyor

Süleyman Paşanın vefatı, Rumeli fâtiplerini çok sarsmıştı. Herşeyin bittiğini sanıyorlardı.

Ümitsizlik kol geziyordu. Sanki her şey Süleyman Paşaya bağlıydı ve onsuz birşey başarmaya imkân kalmamıştı.

Bu ümitsizlik içinde me'yus olanlar, Anadolu'ya göçü düşünüyordu. Bununla birlikte dâvaların şahıslarla kaim olmadığını idrak edenler de az değildi. Bunlar ne olursa olsun fethe devam edilmesini istiyorlar, bu fikrin yayılması, ümitsizliğin ümide inkılâp etmesi için gayret gösteriyorlardı. Evranos Bey şunları söylüyordu:

"Vakıa Süleyman Paşa büyük bir kabiliyetti; cesareti, mahareti, liyâkati sonsuzdu. Sevk ve idaresi altında büyük işler başardık. Kostantiniye'ye yol açtık. Şimdi o öldü diye bu yoldan dönersek ruhunu tâzib ederiz. Ümit en büyük silâhımızdır. Buralardan çekilirsek, buralara düşman gelir ve Süleyman Paşamızın kabrini çiğner. Bunu göze alabilir miyiz?" Bu kabil konuşmalar tesir icra ettiği safhada. Rum casuslar Bolavır'a geldi. Sırp. Bulgar, Eflâk, hattâ Bizanslıların ittifak ederek yaklaştıklarını bildirdiler.

70

"Müttefikler otuz bin kadar asker ve otuz gemiyle Tuzla önlerine geldiler, Seydikavağına çıktılar. Diğer otuz gemi dolusu bir kuvvet de Gelibolu civarında asker çıkaracak münasip yer arıyor."

Bu haber herkesin gözünü açtı. Gerçi sayıları, müttefik düşman kuvvetlerinin ancak dörtte biri kadardı. Fakat e-hemmiyeti yoktu. Yıllardır kendilerinden sayıca ve silâhça çok üstün düşman kuvvetleriyle savaşmış ve kazanmışlardı. Tecrübeli kumandanlar, herkese bunu hatırlatıyordu: "Biz gücümüzü imânımızdan alıriz. Üzerimize düşeni eksiksiz yapar, neticeyi Allah'tan bekleriz. Haydi gaziler, hazır olun! Çengimiz var! Süleyman Paşamızın kabrini küffâra çiğnetmeyeceğiz

Cevap tek yürek, tek bilek halindeydi: "Billahi çiğnetmeyeceğiz!"

Topluca Süleyman Paşanın kabrine gidip duâ ettiler. "Kabrini küffâra çiğnetmeyeceğiz!" diye and içtiler. Ve yüzlerce yıl bu andı tuttular.

Bir harp meclisi akdedildi. Uzun uzun durum değerlendirmesi yapıldı. Ulemâ ve ümerâ ittifakla şu kararı verdi:

"Her karışını kan dökerek aldığımız ve kendimize ezeli vatan ittihaz ettiğimiz bu mübarek toprakları kanımızın son damlasına kadar koruyacağız. Esasen Anadolu'ya geçmek bir kurtuluş değildir. Kaçışımızdan cesaret alacak olan düşman peşimize düşecektir. Binaenaleyh burada set tutup cihad etmek evlâdır. Şerefli tek yol budur. Allah'ın yardımı, enbiyâ himmeti ve evliya kuvveti bizimledir."

Düşman yaklaşıyordu. Beş bin gazi sırtını Bolayır Tepesine verip saf tuttu.

"Biz şehid olmadan şehidlerimizi çiğnetmeyeceğiz!" diyorlardı.

71

Artık hiç kimse dönmeyi düşünmez olmuştu. Manzara hem göğüs kabartıcı, hem göz yaşartıcıydı. Gaziler birbirleriyle helâllaşıyor, en yüksek rütbeli subay, henüz ilk çengini verecek bıyıkları yeni terlemiş acemî askeri kucaklayıp alnından öperek helâllik istiyordu: "Hakkını helâl ettin mi, kardaşlık?"

'Helâl olsun, gazi baba, dünya ve âhiret hakkım bir tamam helâl olsun; sen de helâl ettin mi?"

Cenk başladı. Kalabalık düşman, herşeyi göze almış imân bendini yıkamadı. Bolayır'ı aşamadı. Nitekim bundan yüzlerce yıl sonra cereyan edecek bir savaşta da düşman Bolayır'ı aşamayacak, imân bendini yıkamayacak, öyle şanlı bir destan yazacaktı ki, Akif'e şu yürek dağlayan, fakat göğüs kabartan mısraları ilham edecekti:

Ey bu topraklar için toprağa düşmüş asker,

Gökten ecdâd inerek öpse o pâk alnı değeri

Savaş dişe diş bir savaştı. Kırılan kılıçlar bir kenara atılıp yumruklarla, tırnaklarla devam ediliyor, bir grup düşmanın ortasına tek kişi, yalın hançerle dalıyor, öldürücü yara alıp yere yıkılanlar bile son bir gayretle şahlanıp en az bir kâfir kellesi daha uçurduktan sonra ölmeye yatıyordu.

Bu şahlanmış düşmanı bozmuştu. Perişan oldular. Belki Osmanlıların toplam mevcudu kadar ölü vererek kaçtılar. Alınan esir kalabalığı ise, sayıya gelecek gibi değildi. Gelibolu'ya asker

çıkaran düşman,, bozgunu haber alınca kuşatmayı kaldırıp çekildi. Bolayır'da koca bir destan yazanların Gelibolu'dakilerle birleşmesi halinde başlarına geleceklerden ürkmüşlerdi. Geldikleri güne lanet ede ede döndüler.

Hacı İlbeyi, esirlerden bir grubu sorguya çekiyordu. Hayretini mucip olmuştu. Bu kadar kalabalık, böylesine iyi silâhlı oldukları halde acaba niçin teslim olmuşlardı?

Tercüman vasıtasıyla sordu:

72

"Niçin teslim oldunuz?"

Cevap, Hammer gibi yabancılardan idrak edemeyeceği, anlayamayacağı, alıştığı maddî kıstaslara sığdıramadığının-dan inkâr mecburiyetinde kalacağı mahiyetteydi:

' 'Beyaz sarıklı, beyaz ata binmiş ve beyaz elbiseler giymiş bir serdarın emrindeki süvarilerden yıldık. Şimdi onlardan bir tekini bile göremiyoruz. Nereye çekildiler?"

Âfâkı tekbir sadası tuttu. Esirler Süleyman Paşayı tarif ediyorlardı. Şehidlerin başında cenge iştirak ettiğine yürekten inanıyorlardı.

"Allahüekber!"

Rum ve Haçlı tarihçilerinin sükûtle ademe mahkûm etmek istedikleri bu savaşın teferruatı yerli kaynaklarda mevcuttur. Modern yabancı tarihçilerle bazı yerli tarih yazarları, bizim müverrihlerin kayıtlarına itibar etmeyerek, Rum ve Haçlı tarihçilerinin bundan bahsetmemesini esas alıp, bu savaşı kabule pek yanaşmazlar. Mesnetleri de Rum ve Haçlı tarihlerinde bahsedilmemesidir. Oysa Balkan Hıristiyanlarının kendilerinden kat kat küçük, sözün tam mânâsıyla bir avuç Osmanlıya yenilerek kaçacak delik aramasıyla neticelenen bir muharebeden bahsetme vazifesi, Rum-Haçlı tarihçilerine değil, bizim müverrihlere düşer. Zaten onlar bütün Türk zaferlerine bir kulp takarak küçültmeye çalışmışlar, yahut bütünüyle görmezden gelmeyi tercih etmişlerdir. Her zaman, saklanabilecek gibi olanları da, saklamaya çalışmışlardır. Bunu bile bile kaynağı dışarda aramanın manasızlığı ortadadır. Müverrihlerimiz belki söyleyeceklerini allayıp pullayarak söylemişlerdir, belki mübalâğa etmişlerdir; ama hâdisiye uydurduklarına, hele olmamış bir savaşı olmuş gösterdiklerine dâir bir emareye eserlerinde rastlanmamıştır. Öte yandan, müverrihlerimizin zafer uydurma hevesi olsaydı, Namık Kemal'in de işaret ettiği gibi, altı yüz yıllık bir milletin tari-

73

hini yazan yüzlerce yazar, yalan olarak yalnızca bir zafer uydurmakla yetinirler miydi?40 Zaten tarihimiz öylesine büyük zaferler abidesidir ki, kazanılmamış zaferlere asla ihtiyacı yoktur. Kaldı ki, müverrihlerimiz, bazı zaferleri yazma gereğini dahi duymamışlar, daha doğrusu neticesi büyük ve derin olmayan zaferleri yazmaya tenezzül etmemişlerdir. İhtimal hepsi yazılmaya kalkışılrsa idi, tarih sayfalarına bu millet zor sığacaktı.

Sevinçle acının zirvesinde

"Bir haberci geldi, Beyim—Bolayır canibinden..." Orhan Gazinin ihtiyar yüreği heyecanla çırpınışa geçti. Çıkışırcasına,

"Huzura alsanıza," dedi, "ne bekletirsiniz?" Gelen Evranos Beydi. El öpüp divan durdu. "Hele sen miydin, Bursa yadigârı Evranos Gazim, nicedir görüşmeziz. Beri gel."

Evranos Bey bir adım daha yaklaştı.

"Hayırlı haberlere hasret gideriz, Evranos, yüzü ak olası Süleyman oğlumuz, hamdolsun yüzümüzü ak eder. Fetihler nice ola?"

Gazi Evranos Beyin cevabı koca bir yutkunmaydı. Yol boyunca düşünüp durmuş, söze nereden başlayacağını hâlâ kestirememişti. Ama bir yerden başlamalıydı, Orhan Gaziyi merakta koyup öylece dikilmek yakışık almazdı. Zaten şüphelenmişti:

"Susarsın, Koca Gazi, ya haberin yücesi yahut acısı susturur insanı. Senin haberin hangisi?"

Evranos Gazi iç çekti:

"İkisi de," dedi, "ikisi de, Beyim."

"Taaccüp, önce haberin yücesini ver."

40. Namık Kemal, s. 51.

74

"Beyim, Bolayır'da cenk ettik. Külliyyetli kâfir telef eyledik. Hak Teâlânın yardımıyla zafere ulaştık. Alınan ganimet ile esir miktarı bizce dahi malûm değildir."

Orhan Gazi ellerini açtı:

"Sana hadsiz şükürler olsun, Rabbîm, ihtiyar kuluna bu günleri de gösterdin."

Evranos Beye döndü; endişesini tek kelimeye döküp sordu:

"Öbürü?.."

Evranos Gazi kara haber vermenin zorluğunu başından beri biliyordu. Fakat bu derece zor olur muydu? Başını kaldıramıyor. Orhan Gazinin yüzüne bakamıyordu.

"Öbürü dedik, gelsin..."

İnler gibi konuştu:

"Beyim, Cenab-ı Mevlâ sana uzun ömürler ihsan etsin. Şehzade efendimiz..."

"

Orhan Gazi yaşlı bir çınar gibi sedire yıkıldı. Anlamıştı. Sözü gerisini kestiriyordu. Fakat nasıl olmuştu acaba? "Cenkte mi?" diye sordu.

"Avda, Beyim. Atı sürçtü, yuvarlanıp başını kayaya ! çarptı. Canını koruyamadık, Beyim, lâkin mezarını korunduk, küffâra vermedik. Vasiyeti buydu. Sabır, Beyim, keşke ölseydim de, bu haberi getirmek mecburiyetinde kalmasaydım!"

Orhan Gazi kendini toparlamaya çalışıyordu:

"İlâhî takdiri kimse değiştiremez, Evranos, var istirahat eyle. Üzüntümüz bir evlât kaybetmekten ziyade, dirayetli, şefkatli, hamiyetli, adaletli bir pâdişâh kaybetmiş olmaktan dolaydır. O pâdişâh olsa, Konstantiniye'yi fethedecek liyakatte idi."

Evranos Beyin cevabı hiçkırıkla karıştı: "Şükür ki Murad Beyimiz var, Beyim."

75

"Şükür," diye fısıldadı Orhan Gazi. "Lâkin Süleyman'ın yeri bir başka idi. Hem evlâdımız, hem dert orta-ğımızdı. Gayri dünya meşakkatini ihtiyar omuzlarımız çekmeye takat yetiremez, Evranos Gazi. Yaş kemali geçip zevale dayandı. Otuz üç senedir ucdan uca dolanıp durduk. Kâh sevindik, kâh üzüldük; bugün duyduklarımız yüreğimizi dağladı. Bu acı diğerlerinden baskın çıktı. Tahammül, burcumuzun taşlarını söker. Güya hükümdarız. İlâhî-hüküm karşısında bizim hükümdarlığımız çocuk oyuncağı gibi. Bizi yalnız bırak, Evranos Gazi, yalnız bırak bizi."

Başını ellerinin arasına aldı ve öylece dakikalar boyu kaldı. Neden sonra başını kaldırdı.

Gözlerinin nemli hüznünü duvarlara döktü:

"Allah istediğini yapar ve dilediği gibi hükmeyley."41 Bize düşen sabırdır. Bu sultanlık denen ateşten gömleği giydik giyeli gönlümüzce sevinme, gönlümüzce üzülme hakkını kaybettik. Rumeli'yi takviye etmek lâzımdır. Küffar yeni bir hamleye kalkışmadan yıldırılmalı. Allahım, bana kuvvet ver."

41. İbrahim Sûresi, 27.

Orhan Gazinin vefatı

76

Orhan Gazi zaten yaralıydı. Küçük oğlu Halil Bey, Foça korsanları tarafından kaçırılmıştı. Kurtarmak için az uğraşmadı. Tam başardığı bir sırada ikinci büyük darbeyi yedi: Sevgili oğlu Süleyman Paşanın vefatını öğrendi.

En kuvvetli rivayete göre 78-79 yaşlarındaydı.42 Milâdi 1326 yılından 1359-60 yılına kadar otuz dört sene hükümdarlık yapmıştı. Bu zaman zarfında hemen hemen kılıcı hiç kınına girmemiş, at sırtından inmeye fırsat bulamamıştı.

Yaşlıydı. Süleyman Paşanın âni vefat haberiyle de müthiş sarsılmıştı. Yerine hep onu düşünüyordu. Rumeli fethi gibi Osmanlı tarihinin dönüm noktası olacak ehemmiyette büyük bir işi ona havale etmesinden de bunun böyle olduğu bellidir. Vaktiyle Osman Gazi de aynı.

şekilde davranmamış, "Oğlum sağlığımızda şevket bulsun" diye, Bursa fethini Orhan Gaziye havale etmemiş miydi?

Bununla birlikte, Orhan Gazi, Şehzade Murad'ın iyi yetişmesi için de çalışmıştı. Onu ağabeyine yardımcı ver-

42. Doğum ve ölüm tarihleri ihtilaflıdır. En kuvvetli rivayet, 1281'de doğduğu ve 1359 yılı sonunda yahut 1360 yılı başında öldüğü yolundadır.

77

misti. Şayet böyle yapmasaydı da, Süleyman Paşaya güvenip Murad'ı ihmal etseydi, Osmanlının fetih yolu Orhan Gaziden sonra tıkanırdı. İstanbul'un fethi bir hayal olarak tarihlere geçerdi. Gerçi İstanbul fâtihi Murad değildir. Ancak bu şeref, Fatih Sultan Mehmed'e sıra gelinceye kadar Osmanlının başında nöbet tutmuş bütün pâdişâhlara aittir. Orhan Gazi oğlu Süleyman Paşa Rumeli fethini gerçekleştiremeseydi, Murad Hüdavendigâr Balkan devletlerini sindiremeseydi, Yıldırım Bayezid meşhur hisarını boğaz geçidine dikmeseydi, dağılan devleti Çelebi Sultan Mehmed derleyip toparlanmaydı, Sultan İkinci Murad İstanbul'u kuşatmasa (1422), İkinci Kosova sahrasında Haçlı ordularını perişan edip susturmasaydı. (1448), acaba Sultan İkinci Mehmed, "Fâtih" olabilir miydi? Daha önce de işaret ettiğimiz gibi, İstanbul fethi bir neticedir. Onu hazırlayan fetihler zincirinin neticesidir. Bu zincirin halkalarından biri de, hiç şüphesiz, Murad Hüdavendigâr olmuştur. Saltanatı müddetince pasif kalsaydı, keyfine düşkün olsaydı, herhalde zincir kopacak ve İstanbul fethi, yukarıda belirttiğimiz üzere, ya bir rüya olarak kalacak veya Sultan İkinci Mehmed'den çok sonra gerçekleşebilecekti.

Orhan Gazinin bir ara Rumeli'ye geçip, Bolayır'da oğlunun kabrini ziyaret ettikten sonra, yatağa düştüğü yolunda birtakım rivayetler vardır. Muhakkak olan şu ki, Orhan Gazi, Süleyman Paşanın vefatını müteakip Hakkın rahmetine kavuşmuştur. Hasta yattığı günlerdi... Her geçen dakika ölüme biraz daha yaklaştığını hissediyor, oğlu, Şehzade Murad'a son sözlerini söylüyordu:

"Oğul, saltanatına mağrur olma. Unutma ki, dünya, Hazret-i Süleyman'a kalmamıştır. Unutma ki, dünya saltanatı geçicidir, lâkin büyük bir fırsattır—Allah yolunda hizmet ve Peygamberimiz Aleyhisselâmın şefaatine maz-

78

I
Orhan Gazinin Bucsa Gümüşlü Kümbet'teki kabri

hariyet için. Bu fırsatı iyi değerlendir. Dünyaya âhiret ölçüsüyle bakarsan ebedî saadeti feda etmeye değmediğini göreceksin. Oğul, Rumeli Hristiyanları rahat durmayacaktır, sen o canibe yürü. Rumeli fethini tamamla. Kos-tantiniye'yi ya fethet yahut fethe hazırla. Civardaki Türk beyleriyle mesele çıkarmamaya çalış. Ahâli her ne kadar bizi istese de, başlarında bulunan beyler, beyliklerinden geçme taraftan gözükmek. Daha bir zaman idare edecekler, lâkin sonunda olmuş meyve gibi avucuna düşecekler. Anadolu'da gaile çıkmazsa Rumeli işini rahat halledersin. Bu yüzden Anadolu'nun sessizliğini bozmamaya gayret et. Cennetmekân babam Osman Gazi Han, Söğüt ve Domaniç'ten ibaret bir avuç toprağı beylik yaptı. Biz Allah'ın izniyle beyliği hanlığa, sultanlığa ikmal ettik. Sen daha da büyüğünü yapacaksın, Osmanlıya iki kıta üstünde hükmetmek yetmez. Zira îlâ-yı kelimetullah azmi, iki kıt'aya sığmayacak kadar yüce bir azimdir. Selçuklu-

79

nun vârisi biz olduğumuz gibi Roma'nın vârisi de biziz. Oğul,[^] Kur'ân-ı Kerimin hükmünden ayrılma. Adaletle hükmet. Gazileri gözet. Dine hizmet edenlere hizmeti şeref say. Fakirleri doyur. Zâlimleri ise cezalandırmakta tereddüt gösterme. En kötü adalet, geç tecellî eden adalettir. Sonunda hüküm isabetli dahi olsa, geciken adalet zulümdür. Oğul, biz yolun sonuna geldik, sen daha basındasın. Cenab-ı Mevlâ saltanatını mübarek kılsın."

Şehzade Murad, ağlamamak için kendini güç tutuyor, dudaklarını kemiriyordu. Ağabeyinin ansızın vefatı onun da yüreğinin yarasıydı. Babası ile amcası Alâüddin Bey, nasıl birbirine destek olup beyliği hanlık yaptırsa, onlar da aynen öyle el ele vererek Osmanlı hanlığını imparatorluk yapacaklardı. Saltanat hırsı yoktu. En büyük payeyi, ağabeyinin emrinde ve yanında arıyordu. Bunun böyle devam edip gideceğini zannederken, ağabeyine ansızın emr-i Hak vâki olmuştu. İlk günlerin yalnızlığı çekilecek gibi değildi. Onsuz bir dünyanın nasıl olup da ortadan yarılmadığına şaşıyor, tahammülü zor bir acının içinde kıvranıyordu. Bu acı dinmeden babasının hastalığı bastırılmıştı. Ve Şehzade Murad, birden kendini Osmanogullarının en önünde buluvermişti. Şimdi bu büyük vazifenin mes'uliyet şuuruyla acısını unutmaya çalışıyordu.

"Han baba, kendini yorma, Allah'ın izniyle iyileşip yine ordularına serdarlık edeceksin."

Orhan Gazinin dudaklarında uçuk bir tebessümün izleri çıktı:

"Şehitlere serdar olmak isteriz, oğul. Gayrı yorulduk, dünya gailinden usandık, nevbet senin, yüzümüzü âk edersen yüzün dünya ve âhirette ak olsun ve hakkımız helâl olsun."

Çandarlı (Cendereli) Kara Halil, hıçkırığını daha fazla tutamamış, "Yasin" Sûresinin ortalarında kendini kapıp

koyuvermişti. Ama sadece sarsılıyor, Orhan Gaziye sezdirmemek için, hâlâ hıçkırıklarını yutmaya çalışıyordu.

Şehzade Murad'la birlikte gelen Hacı İlbeyi, ayaklarını sürüye sürüye bir köşeye çekilip çömelmişti, Evranos Gazi, gözlerini Orhan Gazinin yüzüne çakmış, yüzünü beynine nakşetmek ve kıyamete kadar unutmamak istercesine dikkatle, ısrartâ^bakiyordu.

Orhan Gazi sağ elinin şahadet parmağını kaldırdı: "Eşhedü..."

Gerisini içinden tamamladıktan sonra elini indirdi. Gözlerini son bir defa daha açtı. Henüz işitilir bir sesle:

"Tekbir" dedi.

Hafızlar tekbire başladı. Orhan Gazi gülümsedi. Kim-bilir kendisini hangi cenk meydanında, at üstünde, gazilere fetih yolunu işaretlerken görüyordu. Ve hâlâ gülüm-süyordu.

Dışarda yağmur hızlanmış, camları dövmeye başlamıştı. Tekbir sesleri yağmur şıpırtısına karışıyor ve rahmet damla damla Osmanlı mülküne serpiliyordu. (Hicri 761, Milâdi 1359-1360 yılına tekabül eder.)

80

81

8

Orhan Gazi zamanında Osmanlı Devleti

Mühim olan başlangıçtır derler. Bir başlangıç yapımları itibariyle, Osmanlı tarihi içinde, Osman Gazi ve şanlı oğlu Orhan Gazinin yerleri ap ayrıdır. Osman Gazi göçebe bir kabilenin arasında doğmuş, kabileyi beylik haline getirmiştir. Orhan Gazi ise küçük bir beylikte doğmuş, bir devlet bırakarak ölmüştür. Osman Gazi öldüğü zaman Osmanlı Beyliğinin sahip olduğu toprakların genişliği 16.000 kilometrekare civarında idi. Ama Osman Gazi, babasından 4.800 kilometrekare civarında bir toprak parçası almış, bunu hayatı müddetince vuruşa vuruşa 16.000 kilometrekareye çıkarmıştı.

Osman Gazinin bir kıta, iki deniz üzerinde kurulu bıraktığı beylik, Orhan Gazi zamanında, iki kıt'a ve üç deniz üzerinde kurulu bir devlet haline gelmişti. Üstelik îs-tanbul ve Çanakkale'ye hâkim olunmuş; Bizans, tâbi devlet haline getirilmiştir. Orhan Gazi vefat ettiğinde Osmanlı Devletinin yüzölçümü 95.000 kilometrekare civarındaydı. Nüfus ise Osman Gazi devriyle mukayese edilemeyecek seviyede artmıştı (üç binden, üç milyona). Ordu mevcuduna gelince, yine Osman Gazi devriyle mukayese

82

edilemeyecek seviyededir. Barış zamanında (ki çok azdır) Orhan Gazi, 35-40.000 civarında asker barındırıyordu. Sayı, seferi zamanda 115.000 civarına yükseliyordu. Ordu eskiden

olduğu gibi gönüllülerden değil, kıyafetleri, silâhları, eğitimleriyle, bugünkü askerlik anlayışına uygun askerlerden meydana geliyordu. Kardeşi Alâüddin Beyin gayreti ve Kara Halil'in himmetiyle devlet idaresi eyaletlere ayrılmış, sistemleştirilmiştir. Devrin en büyük sultanlarının aklına dahi gelmeyen yaya askeri sınıfı Orhan Gazinin emriyle kurulmuştur. Osmanlı Devleti gerek kılıç, gerek adalet ve şefkat burçlarında yükselip büyürken, etrafındaki soydaş beylikler küçülüyordu. Aşiretlerin en küçüğü olan Kayı Handan bir imparatorluğun doğması hâdisesinde İlâhî takdiri elbette unutmak olmaz. Ancak gerek Osman, gerekse Orhan Gazi buna lâıyk olduklarını ispat etmiş, kendilerini yalnız dostlarına değil, bazı peşin hükümlü Avrupalılara da kabul ve tescil ettirmişlerdir.

Meselâ Hammer, Osmanlı pâdişâhlarını medihte çok hasis davrandığı halde, Osman Bey için, "Fazileti teşkil eden manevî vasıfları olduğu inkâr edilemez" derken, Orhan Gazi hakkında, "Orhan, hiç bir vahşet eseri, hiç bir kati ile lekeli olmadan, otuz beş sene saltanattan sonra vefat etti. Âdil, bahâdır bir muharip, usta kanuncu bir padişah olduğundan, hakkıyla, 'Osmanlıların numası'⁴³ denilebilir" diyerek hakikati tescil mecburiyetini hissetmiştir. Şimdi Fransız elçilerinden Orta Asya tarih ve coğrafyası mütehassısı Fernand Grenard'ı dinleyelim:

43. Numa, Roma'nın ikinci kralıdır. Batı dünyasında adaletiyle meşhurdur. Milâttan önce 614-671 yılları arasında hüküm sürdüğü rivayet edilir.

83

"Osmanlıların kaderlerindeki en büyük fevkalâdelik başlangıçları oldu. Böylesine büyük bir netice için pek küçük olarak işe başladılar. Küçük Asya'nın bir köşesinde birkaç koyun sahibi bir Türk ailesinin, yeni ve kuvvetli varlığına nasip olması daha da akıl almaz bir vakıadır. Ama bir defa iktidarları yayılıp sağlamlaştıktan sonra, karşılarında sadece kuvvetsiz, bölünmüş, itihadsız rakipler buldular. Türkler, girdabın içinde tek sabit nokta oldular. Bu hercümerc içinde, aynı zamanda imparatorluk fikri de varlığını devam ettiriyordu.⁴⁴ Orhan Gazinin kaydettiği başarılar asla küçümsenemez. O, babasından intikal eden şahin yavrusunu büyütüp iki kıt'a üstünde maharetle uçurmayı hedef almış ve bunu becermiştir. Bu şahin yavrusu (Kayıların alâmeti şahin kuşudur) zamanla daha da büyüyecek ve günü gelince, Bizans'ı pençeleriyle yıkacaktır.

Karakteri

Tarihler, Orhan Gazinin, haşmetli pederi Osman Gaziden daha halim-selim olduğunu yazar. Son derece merhametli ve âlicenaptı. Kolay kızmaz, kızınca da bunu belli etmezdi. Savaş sırasında bile askeri kendisinden fazla korur, yok yere kimsenin telef olmasını göze almazdı. İslâm'ın insana verdiği değeri çok iyi idrak ettiği anlaşılıyor ki, can kaybını göze almak suretiyle, kısa zaman içinde fethedebilecek kaleleri uzun bir muhasara altında tutmayı ve kan dökülmeden alınmasını temin etmeyi tercih etmiştir. Bursa, İznik, hatta İzmit, yıllar süren bir muhasaradan sonra fethedilmiştir.

Bir türlü rahat durmayan Karesi Beyliği dışında, kendi dininden ve soyundan olanlara asla kılıç çekmemiş; hep-

44. Grenard, Fernand, Asya'nın Yükselişi ve Düşüşü, müt. Orhan Yüksel (İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1970), s. 39, 112.

84

85

siyle iyi münasebetler içinde bulunmaya azamî dikkat göstermiş, oğluna da bu yolda vasiyette bulunmuştur.

Âdildi. Din tefrik etmeksizin, İslâm şeriatının hükümlerini tereddütsüz tatbik ediyordu. Devletin yalnız kılıç yoluyla yükselemeyeceğini biliyor, adalet terazisini hassas tutuyordu. Bu yüzdendir ki, yalnız İslâm memleketlerinde değil, Hristiyan memleketler içinde de Sultan Orhan'ın idaresini, kendi soylarından hanedanlara itaate tercih ederek hevesle Osmanlı idaresine geçmiş şehirler, e-yaletler vardı.⁴⁵

Asker olarak cesur, kumandan olarak dâhi, idareci olarak fevkalâde maharet sahibiydi. İlme, ilim adamlarına, din adamlarına ehemmiyet verir, onların sohbetinden faydalanır, dâima istişare eder, imar ve iskân işleriyle bizzat meşgul olurdu.

İlme ve mimariye verdiği ehemmiyet, askerliğe verdiği ehemmiyetten az değildir. İznik ve Bursa'da medreseler (üniversite) kurmuş, sanat âbideleri vücuda getirmiş, bunlardan bazıları günümüze kadar gelebilmiştir.

İlk karısı Nilüfer (Holofira) de hayratlar yaptırmıştır. Bunların en meşhuru Bursa'da, Nilüfer Çayı üstünde kendi adını taşıyan köprüdür. Ayrıca imaret ve sebilleri vardır.

Kurduğu ilk Osmanlı medresesiyle (İznik'te) Osmanlı Devletinin kültür hareketinde rehberlik şerefi de Orhan Gaziye aittir.

Ulemâ ile ümerâyı sıkı bir işbirliğine sevk etmişti. Kumandanlar da bu birliğin unsurlarıydı. Hedef Konstanti-niye, bayrak îlâ-yi kelimetullah bayrağıydı. Kısaca, Fer-nand Grenard'ın da belirttiği gibi, "İslâm dini, Osmanlı birlik ve hâkimiyetinin en emin temelini teşkil etti.

Mü'minlere, İslâmın kılıcını elinde tutanın etrafında top-

45. Namık Kemal, s. 51.

86

I

lanmayı ve ona itaatkâr olmayı emretti. Bu, muazzam imparatorluğun çeşitli kısımlarını büyük bir birlik içinde bağlayan sağlam bir zırhtı. Osmanlılarda çok sıkı bir din ve devlet işbirliği vardı. Askerî bir kumandan olan pâdişâh, aynı zamanda, gayr-ı müslim toprakları fethetmek İlâhi vazifesiyle mükellef bir imamdı.'>46

Din ve devlet işbirliğinin hayatın her safhasına geçtiği devirlerde mühim fonksiyonlar ifa ettiğine ve Osmanlı Devletini çağının en büyük imparatorluğu seviyesine yükselttiğine dünya tarihi şahittir. Orhan Gazi, bu işbirliğini sistematiğe bağlamış olmak itibarıyla da, tarihimizdeki mümtaz yerini almıştır.

Sade giyinmeyi sever, uzun lâf etmezdi. Anlatacağını en kestirme yoldan açıkça anlatır, herkesin fikrini söylemesine de izin verir, hattâ bunu teşvik ederdi.

Şeyhler, dervişler, nezdinde itibarlıydı. Bu mevzuda da babasının yolunu takib etmiş, tekke ve zaviyeler kur-durmuştur.

Bunların arasında Geyikli Baba ile Derviş Murad meşhurdur.⁴⁷ Rivayete göre, Bursa muhasarası sırasında, Geyikli Baba, kerametleriyle askeri teşvik etmiştir. Bu savaşta Geyikli Babanın elinde altmış okkalık bir kılıç vardı. Bir geyiğe binmiş olduğu halde, askerin en önünde savaşıyordu. Derviş Murad'ın elinde ise dört arşın uzunluğunda ağaç bir kılıçtan başka birşey yoktu. Fakat bu ağaç kılıç en keskin çelik kılıçların yapamadığını yapıyor, düşman kelleleri üstünde dolaşıyordu.

Kayıtlara göre Geyikli Babaya geyikler, sağılmaya gelir

46. Grenard, s. 63.

47. Derviş Murad'ın mezarı Uludağ eteğinde bir mesire yerindedir. Orhan Gazi ona da bir tekke yaptırmıştır. Tekkeye binden fazla sahan, tencere, kazan gibi bakırdan birçok kap kaçak vakfetmiştir. (Evliya Çelebi, Seyahatname, c. 2, s. 18.).

87

ve yoğurttan başka şey yemezdi. Orhan Gazi tarafından ziyaret edilmedikçe, yahut çağrılmadıkça görüşmezdi.

Bir gün konağa çağırılmıştı. Bir ceylâna binmiş olduğu halde Keşiş Dağından (Uludağ) Bursa'ya indi. Omuzun-da kuru bir çınar dalı vardı. Konağın bahçesine girince, çınar dalını toprağa sapladı ve duâ etti:

"Allahım, Osmanlı saltanatını bu çınarın kökleri gibi köklü, dalları gibi uzun ve güçlü, boyu gibi yüce kıl."

Kuru çınar dalı bir müddet sonra kök salıp boy attı. Hikâyesi dilden dile söylenip Kanunî Sultan Süleyman'ın zamanına kadar gitti. Ve Kanunî bu keramet ehlinin türbesini ziyaret etti.⁴⁸

Orhan Gazinin yakışıklı bir dilaver olduğu tarihlerimizde kayıtlıdır. Burnu kavisli, kaşları sık, saçları kumral, teni pembemsi beyaz, gözleri mavi, alnı yüksek ve geniş, boynu uzun, ince idi. Geniş göğüslüydü. Adaleli kollan vardı. Bünyesi kuvvetli, sakalı ve bıyığı sık ve parlaktı. Boyluydu. Hammer'e göre, sağ kulağının altında bir işaret vardı ki (ben olsa gerek), doğu milletlerince büyük bir güzellik sayılırdı.⁴⁹

Evlâdan

Elde mevcut kayıtlara ve vakfiyelere göre, Orhan Gazinin altı oğlu olmuştur. Bunlar, kesin olmayan bir sıralamayla, Süleyman (Paşa), Sultan, Murad, İbrahim, Halil ve Kasım'dır. Orhan Bey vefat ettiği zaman, yalnızca Murad, İbrahim ve Halil Beyler hayatta idi. Fatma isimli bir kızıyla, isimleri meçhul birkaç kızının daha bulunduğundan bahsedilir.

48. Geyikli Baba bir efsaneden ibaret değildir, gerçektir. İranlı olup Hoy'da dünyaya gelmiştir. Şeyh İlyas'tan icazet almıştır. Uludağ ormanında geyikleriyle yapa yalnız yaşar ve mecbur olmadıkça şehre inmezdi.

49. Hammer, s. 19.

Netice

Orhan Gazi, babasından devraldığı 16.000 kilometrekarelik yurdu, herbiri siyasî ve askerî dehâsının numunelerini teşkil eden fetihlerle genişleterek, 95.000 kilometrekareye çıkarmış, beyliğini Bizans'tan büyük bir devlet haline getirmiş, nüfusunu 3 milyona yükseltmiştir ki, o devirde İngiltere Krallığının nüfusu 2 milyon, İskoçya'nınki ise 400 bin civarında idi. Böylece Orhan Gazi, hem "cihangir" unvanını, hem de "sultan" unvanını lâıyıkıyla taşımaya hak kazanmıştır.

Orhan Gazinin devleti, askerî sahada da büyük bir kudret olarak görülmektedir. 40.000 atlı, 50.000 yaya olmak üzere 90.000 civarında olan asker mevcudu, Karesi Beyliğinin ilhakiyle intikal eden 25.000 askerle toplam 115.000'e yükselmiştir ki, aynı tarihlerde Aaadolunun en kuvvetli Türk beyliklerinden biri olan Karamanoğulları'nın asker mevcudu 25.000 atlı, bir bu kadar da yaya olmak üzere, 50.000'di. Bunu nazara alırsak, Osmanlı Devletinin askerî kuvvet ve kudreti kendiliğinden ortaya çıkar.

Ama bu kuvvet ve kudreti, Orhan Gazi, Anadolu'daki Türk beyliklerine karşı kullanmayı düşünmedi. Çünkü

88

onların zamanla Osmanlı Devletine iltihak edeceklerini biliyordu. Maddî kuvvet, Rumeli fethi için lâıımdı. Anadolu manevî kuvvetle fethedilecekti. Ayrıca, Anadolu içlerinde meydana gelecek her kargaşadan Bizans ve diğer Balkan Hristiyanları faydalanırdı. Bu da en azından Rumeli fethini geciktirirdi. Nitekim Sultan Murad, 1354'te yiğit ağabeyi Süleyman Paşa tarafından fethedildiği halde, sonradan Karamanoğulları ve Eretna Beylerinin teşvikiyle, Ahiler tarafından 1361'de işgal edilen Ankara'yı is-tirdad için yürüyünce, Pâdişâhın Orta Anadoludaki bu meşgalesinden Bizanslılar istifade etmiş, Lüleburgaz, Çorlu, Malkara ve muhtemelen Tekfurdağını (Tekirdağ) alıp, Gelibolu Yarımadasını tehdide başlamışlardı. Bereket versin, Lala Şahin Paşa, Hacı İlbeyi ve Gazi Evranos Bey, ellerindeki kuvvetlerin azlığına bakmadan mukavemet etmişler, Pâdişâh gelinceye kadar dayanmışlar ve Gelibolu tekrar Bizans eline geçmekten, Süleyman Paşanın kabri düşman ayakları altında çiğnenmekten kurtulmuştur. Bu hâdise, Orhan Gazinin askerî ve siyasî dehâsına sadece bir işarettir. Zaten bunu Avrupalılar da münakaşasız kabul etmektedirler.

Bu dehâ, Balkanlardaki Hristiyan devletleri birbirine düşürmüş, akrabalık ve kılıç zoruyla Bizans'ı tâbi devlet haline getirmiş, kendisinden sonra geleceklere Balkan fütuhâtı yolunu açmak suretiyle, Feth-i Mübîne zemin hazırlamıştır.

Bize göre Orhan Gazinin en şümüllü siyaseti, dört tarafı Lâtinlerle çevrilmiş bulunan İstanbul'u onların eline geçmekten kurtarıp, olduğu gibi muhafaza etmek hususunda gösterdiği akılcı ve mefkûrevî siyasettir.

Bizansın Latinler tarafından alınması demek, muhtemel Osmanlı fethinin imkânsızlaşması, en azından çok sonraki yıllara sarkması demektir. Bu haliyle Bizans hem

90

içten çürüyor, hem de Ortodoks olduğu için Katolik Papadan doğru dürüst yardımcı görmüyordu. Meselâ imparator, 1361'de Avrupa'nın en kuvvetli devleti olan Macaristan'a gidiyor, Osmanlılara karşı yardım talebinde bulunuyor; ama Kral, yardımı tek şarta bağlıyordu: "Katolik olursanız yardım ederiz." Venedik Cumhuriyetinden de yüz bulamıyordu. Zira Orhan Gazi, Bizans'ın Venedik'ten yardım isteyebileceğini çok önceden kestirmiş, Venedik Cumhuriyetiyle ileri seviyede ticarî münasebetler kurmuştu. Venedik, Ortodoks Bizans için ticaretini baltalamayı göze almıyordu.

Orhan Gazinin bizzat yahut oğulları ve kumandanları vasıtasıyla gerçekleştirdiği fetihler, babası Osman Gazinin, çevreden başlayıp Rumeli'ye atlamak, Balkanlara uzandıktan sonra, İstanbul'u tecrid edip fethi hazırlamak şeklinde kısaca izah edilebilecek fetih plânına uygun düşer. Daimî hedef Konstantiniye, ebedî gaye îlâ-yı kelime-tullahtır. Ne bu hedeften şaşmış, ne bu gayeden uzaklaşmıştır.

Orhan Gazinin irtihali yıllarında Osmanlı Devleti şu şehir ve kalelere sahip bulunuyordu: Bugünkü Bilecik vilâyeti, Bursa, Bilecik, Balıkesir, Marmara Adaları, Sakarya, Kocaeli, Bolu ve civarı, Çanakkale (Biga, Bozcaada ve İmroz hariç), Eskişehir vilâyeti (Çifteler ile Seyitgazi hariç), İstanbul vilâyetinin Adalar ve Boğazda birkaç köy dışında kalan Asya toprakları, İpsala, Keşan, Lüleburgaz, Tekirdağ vilâyeti (Saray kazası hariç), Ankara'nın Merkez, Ayaş, Beypazarı, Nallıhan, Kızılcahamam, Haymana, Polatlı kazaları, Manisa'nın Soma, Kırkağaç, Kütahya'nın Domaniç, İzmir'in Bergama, Dikili ve Kınık kazaları.⁵⁰

50. Öztuna, s. 10.

91

Orhan Bey zamanında muvazzaf askerlik sistemi kurulmuştur. Anadolu ve Rumeli beylerbeylikleri (eyaletler) teşkil edilmiş, sancaklar (vilâyetler) iki eyalet arasında bölüşülmüştür. Vezir sayısının ilk defa Orhan Gazi zamanında artırıldığı ve bir veziri âzam tayin edildiği hakkında da rivayetler vardır. Ancak bunların Murad Hüdavendigâr zamanında yapıldığı yolundaki deliller daha kuvvetlidir.

92

Kaynaklar

Ahmedî. Dâstân ve Tevârih-i Mülûk-i Osman (Isken-dernâme). İstanbul: Nihad Sami Banarlı, 1939.

Asrar, Dr. Ahmed. Osmanlıların Dinî Siyaseti ve islâm Alemleri. İstanbul: Büyük Kitaplık, 1972.

Âşık Paşazade. Tevârih-i Âl-i Osman, İstanbul: Ali Bey, 1915.

Baltacı, Cahit. XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri. İstanbul: İrfan Matbaası, 1976.

Danışmend, İsmail Hakkı. İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi. İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971.

Diehl, Charles. Bizans İmparatorluğu Tarihi. İstanbul: Vakıf Gazetesi Neşriyatı, 1938.

Ducass. Bizans Tarihi. Müt. Mırmıroğlu. İstanbul: 1956.

Enverî. Düstûmâme. İstanbul: TTE, 1928-30.

Ergin, Muharrem, Dede Korkut Kitabı. Ankara: 1964.

Evliya Çelebi. Seyahatname'den Seçmeler, c. 1, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1971.

Grenard, Fernand, Asya'nın Yükseliş ve Düşüşü. Müt. İrfan Yüksek. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1970.

Hammer, Vonjoseph. Osmanlı İmparatorluğu Tarihi. Müt. Zuhuri Danişman. İstanbul: Özyayın Matbaası, 1972.
Hayrullah Efendi. Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi. İstanbul: 1292.
Hoca Sa'düddin. Tacü't-Tevârih. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1974.
İbn Battuta. Seyahatname. Müt. Mehmed Şerif Paşa. İstanbul: 1.917-19.
İbn Kemal. Tevârih-i Âl-i Osman. Şerafettin Turan. Ankara: TTK, 1970.
İkinci Türk Tarih Kongresi. Ankara: Maarif Basımevi
194L 93
Kâtip Çelebi. Fezleke (Tarih-i Osmanî). İstanbul: 1869-70.
Köprülü, Fuad. Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu. Ankara: Beşnur Matbaası, 1971:
Lütfî Paşa. Tevârih-i Âl-i Osman. İstanbul: 1341.
Namık Kemal. Osmanlı Tarihi. İstanbul: Hürriyet Yayınları, 1971.
Neşrî Mehmed Efendi. Cihannümâ. Ankara: TTK. Basımevi, 1971.
"Orhan Gazi." İslâm Ansiklopedisi. 1964.
"Orhan Gazi." Meydan Larousse. 1972.
Orkun, H. Namık. Türk Tarihi. Ankara: Akba Kitabe-vi, 1946.
Oruç bin Âdil (Oruç Bey), Tevârih-i Âl-i Osman. F. Ba-binger, 1925.
Öztuna, Yılmaz. Büyük Türkiye Tarihi. İstanbul: Ötü-ken Yayınevi, 1979.
Sümer, Faruk. Oğuzlar. Ankara: DTCTF Yayınları, 1972.
Turan, Osman. Selçuklular ve İslâmiyet. İstanbul: Turan Neşriyatı, 1971.
Turan, Osman. Selçuklular Zamanında Türkiye. İstanbul: Turan Neşriyatı, 1971.
Turan, Osman. Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkuresi Tarihi. İstanbul: Nakışlar Yayınevi, 1978.
Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. Osmanlı Tarihi. Ankara: TTK, 1972.
Witteck, Paul. Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu. Mut. Fahriye Arık. İstanbul: 1947.
Yazıcızâde Ali. Selçuknâme. Topkapı Sarayı Ktp. No: 1390.
Yinanç, Mükrimin Halil. Anadolu Fethi. İstanbul: 1944.

94

İndeks

Abdulhamid (II) 70 Abdurrahman Gazi 22,23 Ace Bey (Yakup) 48, 49, 57,60,
61, 62, 64 Ahi Hasan 36 Akça Koca 10, 11, 12, 13, 22,
39,40
Akça Kocaoğlu 57, 64 Akka 45 Ak Sungur 64 Alâüddin Bey 15,20,23,37,39,
80,83
Alâüddin Keykubat 33 Alp Aslan 33 Andrinople (Edirne) 27 Ankara Ahi Cumhuriyeti 18
Ayasofya (İznik) 21, 31, 36 Aydınoğlu Gazi Umur Bey 44 Aydos 22 Aykut Alp 41, 42
Aynaroz 45 Bahadır Han 40 Balabancıkoglu 57, 64 Belakonya (Belkonda) 40 Celâlüddin
(Harzemşah) 33 Ceneviz 44
Çimpe 52, 53, 55, 58, 63, 65, 67 Dimetoka 27, 44, 52, 67 Domaniç 79, 91 Ebû Cafer
Muhammed 33 Edebalı 25, 36, 59 Edirne 38, 44, 65, 67 Eflâk 70 Eretna90 Ermenipazarı 22
Ertenaoğulları 54 Ertuğrul Bey 13 Evranos Gazi 57,64, 67,70,75,
76,81,90 Fatih Sultan Mehmet 34, 78
Filokren 29, 30
Gazi Fazıl 57, 60, 61, 62, 64
Germiyanogulları 18
Geyikli Baba 87, 88
Göynük 38, 39
Hacı İlbey 57, 67, 72, 81,90
Halil Bey 77, 88
Hıristiyanlık 21
İnanlılar 40

mroz 9
sa (a.s.) 63
skoçya 89
Kalo-Yani (Prens) 40, 42 Kantakuzinos, Yoannis (VI) 27, 28, 30, 43, 44, 45, 47, 49, 50, 51, 52, 53
Kanunî Sultan Süleyman 88 Kara Ali 42, 43, 46, 47 Kara Cafer 68 Kara Cebes 22 Kara Halil 22
Kara Halil (Çandarlı) 25,80,83, Karahasanoğlu 57, 64 Karamanoğulları Beyliği 89,90
Karaoğlanoğlu 64 Karası Beyliği 54, 56, 59, 92 Kara Timurtaş 64 Kemal, Namık 9, 70, 73
Kemâleddin-i Kâşânî 36 Kemal, Yahya 35 Keşiş Dağı (Uludağ) 88 Kıbrıs 44, 45 Konur Alp 22 Konurpa 22 Kostantiniye 18 Koyunhisar 40, 41, 42 Lala Şahin Paşa 56, 90 Macaristan 91
Makedonya 45, 52 Malazgirt 33
95
Marika (Prenses) 40, 42
Matheos 51, 52
Melik Bey 15
Meryem Ana 63
Mevlâna Şeyh Davud-i Kayserî 36
Mudurnu 38, 39 Murad (Derviş) 87 Murad (Hüdâvendigar) 17 25
ii;^;! '56'77-78'80-81'
Murad (II) 78
Muralt 53
Naara Burnu 57
Neşrî 25, 32, 36, 39
Nicee 33
Nicetiatos (Esklhisar) 29
Nilüfer Hatun 48, 86
Nuh (a.s.) 63, 64
Olcaytu Han 40
Osman Gazi 9, 10, 13, 14 15
17, 18, 20, 24, 79, 83, 85 ' Paleologos, Andronikos
(İhtiyar) 43 Paleologos, Andronikos
(Genç) 27, 28, 29, 43, 44
Pazarlı Bey 15
Pelekanon Meydan Muharebesi 25, 27, 28
Philocren 30 Ritzion (Darıca) 29 Rodos 44 Saint-Jean 45 Sara Hatun 34 Savcı Bey 15 Şavoie, Anna
(İmparatoriçe) 51 Scutari (Üsküdar) 27 Semendire 22 Seydikavağı 71
Iff^o45'46'51'52'70
Söğüt 7, 58, 80
Süleyman (a.s.) 64, 78
Şarl (VII) 25
Şeyh Saduddin Konevî 36 39
Taraklı 38, 39
Tenedos (Bozcaada) 52
Teodora 49, 50
Timur 65
Trakya 45, 52
Umur Bey 44

Uzun Hasan 34

Üsküdar 27, 43, 50, 52

Valekerna Sarayı 51

Venedik 44, 52, 91

Yahşı-Eli 54

Yavuz Sultan Selim 34

Yıldırım Bayezid 78

de

96

Orhan_ Gazi

Hayatı »Mefkuresi •Mücadelesi

Bu kitapta,

| Orhan Gazinin, beyliğin toprak genişliğini altı kat arttırarak 95 bin kilometrekareye çıkardığını,

| Devletin nüfusunu 3 binden 3 milyona vardırıldığını,

| 40 bin kişilik bir ordu beslediğini ve bu ordunun sefer ânında 100 bine ulaştığını,

| İlim adamlarıyla el ele vererek devleti imar ettiğini.

| Hristiyan halkın, idarecilerinin zulmünden bıkarak Orhan Gazinin adaletine sığındıklarını,

| Küçük bir beylikten koca devletin temelini nasıl atıldığını bulacaksınız.

YAY 319-920/8 BİYOGRAFİ

KBeçBotset 5ZT3200